
OPETUSMINISTERIÖ

TIEDEPOLITIIKAN TOIMIALAN TULOSOHJAUKSEN KEHITTÄMINEN

46 : 2002

KUVAILEHTI

Julkaisija Opetusministeriö		Julkaisun päivämäärä 27.11.2002	
Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Tiedepolitiikan toimialan tulosohtjauksen työryhmä		Julkaisun laji Työryhmän muistio	
		Toimeksiantaja Opetusministeriö	
Johtaja Sakari Karjalainen, puheenjohtaja		Toimielimen asettamispvm	Dnro
		2.11.2001	54/043/2001
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Tiedepolitiikan toimialan tulosohtjauksen kehittäminen (Resultatstyrning inom forskningspolitiken)			
Julkaisun osat			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Työryhmän tehtävänä oli</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. tiedepolitiikkaa toteuttavan tulosohtjauksen yleinen kehittäminen 2. opetusministeriön ja Suomen Akatemian, Arkistolaitoksen, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ja Varastokirjaston välisen tulossopimusmenettelyn, tulossopimusten tavoiteasettelun ja toiminnan raportoinnin kehittäminen 3. toimintaa kuvaavien indikaattoreiden kehittäminen siten, että indikaattoreita voidaan käyttää hyväksi sekä asetettaessa toiminnalle tavoitteita että toiminnan seurannassa. Hankkeen tulokset tuli olla käytettävissä kauden 2004-2006 tulossopimusten valmistelussa. <p>Työryhmä pitää tärkeänä, että tiedepolitiikan toimialan tulosohtjausta kehitetään tukemaan sekä valtakunnallisten tiedepoliittisten tavoitteiden toteuttamista että hallinnonalan virastojen ja laitosten omien tehtävien ja strategioiden toteuttamista. Tulosohtjausta kehitettäessä on otettava huomioon sekä valtionhallinnon ohjausjärjestelmien yleinen kehittäminen että toimialan organisaatioiden erityispiirteet. Työryhmä tekee useita tulosohtjausprosessia, tulossopimuksia, tulosalueita, tavoitteenasettelua, voimavaroja, raportointia, indikaattoreita ja arviointia koskevia yleisiä ehdotuksia, kuten mm.:</p> <p>Kolmivuotinen tulossopimus laaditaan siten, että siinä on viraston tai laitoksen toiminta-ajatus, toiminnalle sovitavat tavoitteet tulosalueittain ryhmiteltynä sekä sovitut tavoitteiden raportointimenettelyt. Lisäksi sopimuksessa on seuraavan vuoden voimavarat.</p> <p>Tulosalueet määritellään siten, että lähtökohtana on kunkin viraston ja laitoksen tehtävät. Tehtävämäärittelyn pohjana ovat asianomaiset lait tai asetukset. Tulosaluejaot ovat selkeitä kokonaisuuksia, jotka oleellisella tavalla kuvaavat viraston tai laitoksen tehtävää yhteiskunnassa. Tulossopimuksessa sovitavien kolmivuotiskauden tavoitteiden lähtökohtina ovat hallitusohjelma, valtion tiede- ja teknologianeuvoston katsaus, valtioneuvoston hyväksymä koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelma ja muut valtioneuvoston päätökset tai opetusministeriön päättämät strategiat sekä laitosten omat strategiat ja linjaukset.</p> <p>Budjetointimenettelyä kehitetään ja selkeytetään. Veikkausvoittovarojen asema tiedepolitiikan toimialan rahoittamisessa olisi selvitetävä kokonaisuutena erikseen. Tulossopimuksissa toiminnalle asetettavien tavoitteiden ja voimavarojen tulee olla yhteydessä toisiinsa. Määrärahojen mitoituksen on oltava oikeassa suhteessa asetettuihin tehtäviin, ja tulossopimuksissa pitäisi olla mahdollista kohdentaa voimavaroja valtiovalan asettamien painotusten mukaisesti perustoimintojen kärsimättä. Tulossopimusten tavoitteita tulee tarkistaa aina määrärahatason oleellisesti muuttuessa.</p> <p>Toiminnalle asetettavien tavoitteiden seuranta on olennainen osa tulossopimusprosessia. Tavoitteita asetettaessa sovitaan aina samalla miten niiden toteutumista seurataan. Toiminnan arviointia hyödynnetään tavoitteita asetettaessa. Tulosohtjauksen apuvälineenä tavoitteiden saavuttamisen arvioinnissa ja toimintojen kehittämisessä käytetään osapuolten yhdessä sopimia indikaattoreita.</p> <p>Työryhmä käsittelee lisäksi tiedepolitiikan toimialan kunkin viraston ja laitoksen tulosohtjauksen kehittämistä erikseen. Työryhmä esittää kaikkien osalta hahmotelman tulosalueiksi, esimerkin tavoitteenasettelusta ja indikaattoreista. Työryhmä ehdottaa vuosiraportoinnin ohella lisäksi säännöllistä virastojen ja laitosten kokonaisarviointien järjestämistä.</p>			
<p>Avainsanat (asiasanat)</p> <p>Tiedepolitiikka, tulosohtjaus, tulossopimukset, tulossopimusprosessi, tulostavoitteet, tulosalueet, raportointi, indikaattorit, arviointi</p>			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmien muistioita 46:2002		ISSN 0359-761X	ISBN 952-442-171-2
Kokonaissivumäärä 37 + liitteet	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
27.11.2002

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Arbetsgruppspromemoria	
		Uppdragsgivare Undervisningsministeriet	
Ordförande: Direktör Sakari Karjalainen		Datum för tillsättandet av organet 2.11.2001	Dnr 54/043/2001
Publikation (även den finska titeln) Resultatstyrning inom forskningspolitiken (Tiedepolitiikan toimialan tulostehjauksen kehittäminen)			
Publikationens delar			
<p>Sammandrag</p> <p>Arbetsgruppen skulle utveckla</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. en generell resultatstyrning inom forskningspolitiken 2. en modell för resultatavtal mellan undervisningsministeriet och Finlands Akademi, Arkivverket, Forskningscentralen för de inhemska språken och Depåbiblioteket, målsättningen för resultatavtal och rapporteringen om verksamheter 3. indikatorer eller nyckeltal som beskriver verksamheten så att dessa kan användas både för mål och uppföljning av verksamheter. Resultatet av projektet skulle vara färdigt att utnyttjas när resultatavtal för perioden 2004-2006 bereds. <p>Arbetsgruppen anser att det är viktigt att resultatstyrningen inom forskningspolitiken utvecklas så att den stöder både nationella forskningspolitiska mål och uppgifter och strategier inom egna ämbetsverk och institutioner inom förvaltningsområdet. Då resultatstyrningen utvecklas bör både den generella utvecklingen av styrsystemen i statsförvaltningen och de speciella dragen hos verksamhetsområdet beaktas. Arbetsgruppen ger flera allmänna förslag som avser resultatstyrningsprocessen, resultatavtal, resultatområden, målsättning, resurser, rapportering, indikatorer och utvärdering, bl.a. följande:</p> <p>Ett treårigt resultatavtal utarbetas innehållande ämbetsverkets eller institutionens verksamhetsidé, verksamhetsmål per resultatområde samt ett avtalat rapporteringsförfarande för godkända mål. Avtalet skall också omfatta följande års resurser.</p> <p>Utgångspunkten vid bestämning av ett resultatområde är ämbetsverkets och institutionernas arbetsuppgifter. Grunden för dessa är lagarna och förordningarna. Resultatområdet skall omfatta en tydligt avgränsad helhet som ingående beskriver ämbetsverkets eller institutionens samhälleliga uppgift. Utgångspunkten för målet i det treåriga resultatavtalet är regeringsprogrammet, en översikt av Statens råd för vetenskap och teknologi, Utvecklingsplanen för utbildning och forskning som statsrådet har godkänt för forskningen vid universitetet samt andra beslut av statsrådet eller strategier som undervisningsministeriet har bestämt och institutionernas egna strategier och linjedragningar.</p> <p>Budgeteringen utvecklas och förtydligas. Toppningsvinstmedlen för finansiering av forskningspolitiken skall förklaras separat och översiktligt. Verksamhetsmål och -resurser i resultatavtalet skall ha ett samband. Anslag skall dimensioneras rätt i förhållande till givna arbetsuppgifter, och det skall vara möjligt att i resultatavtalet fördela resurser enligt statsmaktens tyngdpunktsområden utan att basfunktionen blir lidande. Resultatavtalsmål skall justeras alltid då anslagsnivån ändras mycket.</p> <p>Uppföljningen av verksamhetsmålet är en väsentlig del av resultatavtalsprocessen. I samband med målet överenskomms alltid om en uppföljning. Utvärderingen av verksamheten utnyttjas alltid i samband med att målet planeras. Som hjälpmedel i resultatstyrningen när målet utvärderas och funktionerna utvecklas används de indikatorer som parterna gemensamt kommit överens om.</p> <p>Arbetsgruppen behandlar också en separat utveckling av forskningspolitiken vid ämbetsverk och institutioner. Arbetsgruppen presenterar för samtliga en resultatområdesskiss, ett målsättningsexempel och exempel på nyckeltal. Arbetsgruppen föreslår att det utom den årliga rapporteringen regelbundet ordnas en översiktlig utvärdering av ämbetsverk och institutioner.</p>			
<p>Nyckelord</p> <p>Forskningspolitik, resultatstyrning, resultatavtal, resultatavtalsprocess, resultatmål, resultatområden, rapportering, indikatorer, nyckeltal, utvärdering</p>			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Promemorior av undervisningsministeriets arbetsgrupper 46:2002		ISSN 0359-761X	ISBN 952-442-171-2
Sidoantal 37 + bilagor	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstrycket		Förlag Undervisningsministeriet	

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 2.11.2001 tiedepolitiikan toimialan tulohajautuksen kehittämishankkeen, jonka tehtävänä oli

- tiedepolitiikkaa toteuttavan tulohajautuksen yleinen kehittäminen
- opetusministeriön ja Suomen Akatemian, Arkistolaitoksen, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ja Varastokirjaston välisen tulossopimusmenettelyn, tulossopimusten tavoiteasettelun ja toiminnan raportoinnin kehittäminen
- toimintaa kuvaavien indikaattoreiden kehittäminen siten, että indikaattoreita voidaan käyttää hyväksi sekä asetettaessa toiminnalle tavoitteita että toiminnan seurannassa.

Hankkeen tulokset tuli olla käytettävissä kauden 2004-2006 tulossopimusten valmistelussa.

Kehittämishanke koostui neljästä osahankkeesta, joiden kaikkien puheenjohtajaksi opetusministeriö kutsui johtaja (sittemmin korkeakouluneuvos) Juhani Hakkaraisen opetusministeriöstä 13.5.2002 asti, josta alkaen opetusministeriö nimesi puheenjohtajaksi johtaja Sakari Karjalaisen opetusministeriöstä.

1. Suomen Akatemian tulosohjauksen kehittäminen, jäsenenä Suomen Akatemiasta tutkimusjohtaja Anneli Pauli ja tiedesihteeri Tuomas Parkkari ja asiantuntijana taloussuunnittelija Pirjo Petäjäjärvi 22.8.2002 saakka ja hallintojohtaja Juha Sarkio 16.10.2002 alkaen sekä opetusministeriöstä korkeakouluneuvos Juhani Hakkarainen, opetusneuvos Hannele Hermunen ja opetusneuvos Marja Pulkkinen. Työryhmä kutsui sihteeriksi ylitarkastaja Mirja Vihma-Kaurinkosken.
2. Arkistolaitoksen tulosohjauksen kehittäminen, jäsenenä Arkistolaitoksesta arkistoneuvos Raimo Pohjola ja suunnittelupäällikkö Jorma Vappula sekä opetusministeriöstä korkeakouluneuvos Juhani Hakkarainen, opetusneuvos Hannele Hermunen ja opetusneuvos Anne Luoto-Halvari.
3. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen tulosohjauksen kehittäminen, jäsenenä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta suunnittelupäällikkö Ritva Paananen ja tietohuolto-osaston johtaja Elisa Stenvall ja asiantuntijana johtaja Pirkko Nuolijärvi 24.9.2002 alkaen sekä opetusministeriöstä korkeakouluneuvos Juhani Hakkarainen, opetusneuvos Hannele Hermunen ja opetusneuvos Anne Luoto-Halvari.
4. Varastokirjaston tulosohjauksen kehittäminen, jäsenenä Varastokirjastosta kirjastonjohtaja Pentti Vattulainen ja toimistopäällikkö Mirja Vepsäläinen sekä opetusministeriöstä korkeakouluneuvos Juhani Hakkarainen, opetusneuvos Hannele Hermunen ja opetusneuvos Anne Luoto-Halvari.

Kehittämishanke työskenteli siten, että alussa pidettiin kaikkien osahankkeiden yhteiskokous lähetekeskusteluineen, jonka jälkeen työtä jatkettiin erillisissä osahankkeissa. Osahankkeiden ehdotukset koottiin ja käsiteltiin lopuksi yhteiskokouksessa. Tiedepolitiikan toimialan tulosohjauksen yhteiset kehittämis ehdotukset on koottu raportin I osaan, II osassa on käsitelty lyhyesti kunkin viraston tai laitoksen erityispiirteitä sekä esitetty esimerkinomaisesti yhden tulosalueen määrittely, sen tavoitteenasettelua ja indikaattoreita.

Kehittämishankkeen työ rajattiin koskemaan opetusministeriön ja Suomen Akatemian, Arkistolaitoksen, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen sekä Varastokirjaston välistä tulosohjausta. Käsittelyn ulkopuolelle jätettiin opetusministeriön ja yliopistojen väliseen ohjaukseen sisältyvä tiedepoliittinen ohjaus, samoin Suomen Akatemian ja yliopistojen välinen suhde sekä tiedepolitiikan toimialaan liittyvä muu ohjaus kuten eräiden tieteellisten instituuttien ja tutkimuslaitosten informaatio- ja rahoitusohjaus.

Saatuaan työnsä valmiiksi kehittämishanke luovuttaa työnsä opetusministeriölle.
Helsingissä 27.11.2002

Sakari Karjalainen

Juhani Hakkarainen

Hannele Hermunen

Anne Luoto-Halvari

Ritva Paananen

Tuomas Parkkari

Anneli Pauli

Raimo Pohjola

Marja Pulkkinen

Elisa Stenvall

Jorma Vappula

Pentti Vattulainen

Mirja Vepsäläinen

Mirja Vihma-Kaurinkoski

I Tulosohjauksen kehittäminen tiedepolitiikan toimialalla

1 TULOSOHJAUKSEN TAUSTAA JA NYKYTILÄ	1
1.1 Valtionhallinnon ohjausjärjestelmän kehittäminen	1
1.2 Keskushallinnon uudistamishanke	3
1.3 Koulutus- ja tiedepolitiikan toimialan tulosohjauksen kehittäminen	4
2 TULOSOHJAUS TIEDEPOLITIIKAN TOIMIALALLA	6
2.1 Tulosohjauksen lähtökohdat	6
2.2 Tulossopimusmenettely	7
3 TULOSOHJAUSPROSESSI	7
3.1 Tulosohjausprosessin kehittäminen	7
3.2 Tulosneuvottelut	9
4 TULOSSOPIMUSTEN KEHITTÄMINEN	10
4.1 Sopimusten rakenne	10
4.2 Tulosalueet ja tulostavoitteet	11
4.3 Voimavarat	12
5 TULOSTAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEN SEURANTA	14
5.1 Raportoinnin kehittäminen	14
5.2 Indikaattorit	15
5.3 Opetusministeriön kirjallinen kannanotto	16
5.4 Arviointi	17
6 YHTEENVETO EHDOTUKSISTA	18

II Tulohjauksen kehittäminen tiedepolitiikan toimialalla, osahankkeet

SUOMEN AKATEMIAN TULOSOHJAUS	23
1 Taustaa ja nykytila	23
2 Tulohjausprosessin kehittäminen	24
3 Tulossopimusten kehittäminen	24
4 Tulostavoitteiden toteutumisen seuranta	27
ARKISTOLAITOKSEN TULOSOHJAUS	28
1 Taustaa ja nykytila	28
2 Tulohjausprosessin kehittäminen	28
3 Tulossopimusten kehittäminen	29
4 Tulostavoitteiden toteutumisen seuranta	31
KOTIMAISTEN KIELTEN TUTKIMUSKESKUKSEN TULOSOHJAUS	32
1 Taustaa ja nykytila	32
2 Tulohjausprosessin kehittäminen	32
3 Tulossopimusten kehittäminen	33
4 Tulostavoitteiden toteutumisen seuranta	35
VARASTOKIRJASTON TULOSOHJAUS	36
1 Taustaa ja nykytila	36
2 Tulohjausprosessin kehittäminen	36
3 Tulossopimusten kehittäminen	36
4 Tulostavoitteiden toteutumisen seuranta	37

Liitteet:

Liite 1: Tiedepolitiikan toimialan ohjausjärjestelmään liittyviä säädöksiä, määräyksiä ja ohjeita

Liite 2: Opetusministeriön ja Suomen Akatemian välinen tulossopimus vuosiksi 2001 - 2003

Liite 3: Opetusministeriön ja Arkistolaitoksen välinen tulossopimus vuosiksi 2001 - 2003

Liite 4: Opetusministeriön ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen välinen tulossopimus vuosiksi 2001 - 2003

Liite 5: Opetusministeriön ja Varastokirjaston välinen tulossopimus vuosille 2001 - 2003

Liite 6: Tiedepolitiikan toimialan keskeisiä suunnitteluasiakirjoja

Liite 7: Tiedepolitiikan toimialan tulohjausprosessi VM - OPM - SA

Liite 8: Tiedepolitiikan toimialan tulohjausprosessi VM - OPM - SA, ehdotus vuodesta 2003 -

Liite 9: Keskeisiä tiedepolitiikan toimialan ja Suomen Akatemian strategisia suunnitteluasiakirjoja vuosina 2002 - 2004

I Tulosohtjauksen kehittäminen tiedepolitiikan toimialalla

1 TULOSOHJAUKSEN TAUSTAA JA NYKYTILA

1.1 Valtionhallinnon ohjausjärjestelmän kehittäminen

Suomessa on kehitetty julkishallintoa OECD-maissa yleisesti 1980 - 1990-luvuilla käynnistyneiden linjausten mukaisesti. Johtamisedellytyksiä on parannettu, säädöksiä, normeja ja yksityiskohtaista budjettiohjausta on purettu. Toimintaa on tehostettu tulosohtjauksella tiivistämällä tavoitteiden ja niiden saavuttamiseksi tarvittavien voimavarojen välistä yhteyttä. Toiminnan laatuun on kiinnitetty huomiota, arviointi- ja seuranta järjestelmiä on kehitetty.

Valtioneuvosto teki 12.5.1988 päätöksen toimenpiteistä hallinnon uudistamiseksi, mikä käynnisti muun ohella myös tulosohtjaushankkeen.

Valtioneuvosto teki 18.10.1990 päätöksen tulosohtjauksen kokonaisuudistuksesta, jolla valmisteltiin koko valtionhallinnon siirtymistä tulosohtjaukseen. Varsinaiset tulosohtjausta koskevat säännökset ovat valtion talousarviosta annetussa asetuksessa (1243/92).

Valtioneuvosto teki ohjelmapäätöksen 7.5.1992 julkisen sektorin uudistamiseksi. Päätöksen mukaisesti vuoden 1995 talousarviosta lähtien kaikki valtion virastot ja laitokset ovat olleet tulosebjetoituja.

Valtioneuvoston kanslia teki 17.11.1995 päätöksen selvityshankkeesta "Ehdotus hallituksen kertomusten uudistamiseksi" ja määräsi selvitysmieheksi hallintoneuvos Lauri Tarastin. Hän ehdotti esityksessään hallituksen kertomusten jäsentämistä kahteen linjaan: toimenpidekertomus ja valtiontaloudellinen kertomus.

Valtiovarainministeriö teki 8.12.1995 päätöksen hallinnon uudistusten arvioinnin ohjausryhmästä. Ryhmällä oli kaksi tehtävää, joista ensimmäinen oli ohjata vuosien 1987 - 1994 hallinnon uudistuksiin kohdistuvaa arviointitutkimusohjelmaa. Toisena tehtävänä ohjausryhmällä oli julkisen hallinnon arviointitoiminnan kehittäminen. Kehittämistarpeiden yhteenvedossa todettiin, että tulosohtjauksen seuraava askel on varsinaisten evaluaatioiden, julkisen hallinnon ja toimintopolitiikkojen arviointi, lisääminen.

Valtioneuvosto asetti 8.3.1996 tulosohtjaushankkeen kehittämään valtionhallinnon organisaatioiden tuloksellisuuden seurantaa ja raportointia: Hankkeen alkuvaiheessa esitettiin hallinnonalan toimintakertomuksen kehittämistoimenpiteitä ja sen seurauksena tehtiin 12.12.1996

muutos valtion talousarvioasetukseen koskien hallinnonalojen toimintakertomuksia. Tämän jälkeen hankkeessa valmisteltiin hallinnonalan toimintakertomusten laadinnan ohjeistusta.

Yhteenveto tulosohjaushankkeen ehdotuksista:

- hallitusohjelma ja hallituksen strategiasalkku
  - käsittelyaikataulun muuttaminen niin, että se vastaisi paremmin vuotuista budjettisuunnittelun rytmiä
  - hankkeiden ryhmittely niiden tärkeyden mukaan salkun paisumisen estämiseksi
  - arviointisuunnitelman sisällyttäminen strategiseen hankkeeseen
  - arviointikohteiden määrittelyn vakiinnuttaminen hallitusohjelmaa tehtäessä
- kehysmenettely
  - kehysmenettelyn vahvistaminen niin, että siitä tulee aito poliittinen resurssien uudelleenallokointi- ja priorisointimenettely
  - kehysmenettelyn laajentaminen niin, että siinä käsitellään strategisten hankkeiden arviointeja, mikäli niillä on merkitystä kehyspäästösten kannalta
  - kehysmenettelyn laajentaminen niin, että siinä käsitellään merkittävien yhteiskunta-poliittisten arviointien tuloksia
- tulostavoitteet talousarvioesityksessä
  - tulostavoitteiden hierarkkisen ryhmittelyn noudattaminen talousarvioesityksen pääluokka-, luku- ja momenttiperusteluissa
- ministeriöiden vastuut toimialan tunnusluvuista
  - ministeriöiden roolin ja vastuiden selkeyttäminen valtion oman toiminnan tunnuslukujen kehittämisessä
  - valtionapuja jakavien ministeriöiden vastuiden selkeyttämiseksi jatkoselvittämisehdotus
- ministeriöiden arviointimenettely
  - ministeriöiden arviointimenettelyn kehittäminen velvoittamalla ne suunnittelemaan arviointikonsepti eli näkemys siitä, kuinka arviointi on osa ministeriöiden ja sen hallinnonalan ohjausta ja johtamista sekä velvoittamalla ne laatimaan omalta toimialaltaan arviointisuunnitelma.
- arviointitutkimuksen kehittäminen
  - sellaisten arviointien asiantuntijaverkoston luominen, jonka avulla voidaan välittää kokemuksia esimerkiksi arviointihankkeista ja -konsepteista sekä kehittää menetelmäosaamista.
- kuntien arviointihanke

1.2 Keskushallinnon uudistamishanke

Valtiovarainministeriö asetti 12.9.2000 keskushallinnon uudistaminen -hankkeen. Hallitus käsitteli iltakoulussaan 20.6.2001 keskushallintohanketta johtavan ministerityöryhmän muistiot kehittämisestä koskeviksi suosituksiksi. Hallitus antoi esityksille tukensa. Ministerityöryhmän työ jatkuu edelleen. Muistion kohta 8 koskee ministeriöiden tulosohtausroolin terävöittämistä. "Tulosohtaus on vuorovaikutteinen sopimusajatteluun perustuva ohtausmalli, jonka ammatillinen ydin on sopijapuolten kyvyssä löytää oikea tasapaino käytettävissä olevien resurssien ja niillä saavutettavissa olevien tulosten välille."

"Suositus 8: Virastoille kuuluvan tulostvastuun selkeämmäksi esiin saamiseksi kunkin ministeriön tulee laatia ja ylläpitää listausta hallinnonalan tulostvastuisista yksiköistä. Tulostvastuisten yksiköiden kanssa tehdään tulossopimukset, ja niillä on velvoite laatia numeerinen tilinpäätös ja tulosraportin sisältävä toimintakertomus myös silloin, kun ne eivät ole talousarvioasetuksen perusteella määritettyjä tilivirastoja.

Ministeriön ja tulostvastuisten yksikön välillä solmittavaan tulossopimukseen tulee kirjata resurssit ja tavoitteet sekä viraston toiminnan ulkoiselle vaikuttavuudelle että sisäiselle tehokkuudelle ja laadulle. Tulostavoitteiden asettamisessa on tukeuduttava tunnuslukuihin, jotka perustuvat mittaamiseen tai systemaattiseen arviointiin. Määräajoin ministeriön tulee teettää viraston toiminnan kokonaisarviointi ulkopuolisilla asiantuntijoilla.

Tulostvastuisten yksiköiden vuotuisen tilinpäätöksen ja tuloksellisuusraportin perusteella ministeriöiden tulee antaa kirjallinen kannanotto. Kananotossa on todettava ne toimet, joihin ministeriö katsoo raportin perusteella olevan aihetta. Ministeriön tulee kannanottonsa tueksi hankkia tarvittavat tilintarkastuslausunnot tai muut asiantuntijamielipiteet.

Ministeriöiden on tarpeen ohtausotteensa selkeyttämiseksi harkita virastojen johtokuntien tehtäviä ja roolia. Mikäli ministeriö arvioi tulosohtausprosessin yksinään riittäväksi, yleistä normiohtausta täydentäväksi ohtausmuodoksi, voidaan johtokunnasta luopua tai korvata se neuvottelukuntatyypisellä asiantuntijaelimellä."

Hankkeen nykytilannetta kuvaa 28.6.2002 päivätty muistio. Kohdassa 2.2 käsitellään ministeriöiden hallinnonalan tulosohtausta ja annetaan seuraavat suositukset:

"Valtion talousarvion selkeyttä tulostavoitteiden esittelemisessä parannetaan. Pääluokkaperusteluissa esitetään ne yhteiskuntapolitiittiset vaikuttavuustavoitteet, joihin kukin ministeriö

tähtää ehdotetuilla määrärahoilla. Luku- ja momenttiperusteluissa esitetään ministeriön suunnittelemat alustavat tulostavoitteet ministeriön vastualueen yksiköille.

Talousarvioesityksessä ja ministeriön hyväksymissä tulossopimuksissa käytetään ohjauksen selkeyttämiseksi tunnuslukuja tulostavoitteiden määrittelemisessä. Tunnuslukuja on tarpeen käyttää sekä yhteiskunnallisten vaikuttavuustavoitteiden, että virastojen toiminnallisten tulostavoitteiden asettamisessa ja tuloksellisuutta koskevassa raportoinnissa.

Tulossopimuksissa tavoitteita asetetaan sekä toiminnan tehokkuudelle että julkisten palvelujen laadulle. Tavoitteiden tulee perustua mittaamiseen tai muuhun systemaattiseen arviointiin.

Ministeriöt käsittelevät vuosittain tulosvastuisten yksiköidensä tilinpäätökset ja tulosraportit ja antavat niistä kirjallisen kannanoton. Ministeriö hankkii kannanoton tueksi tarvittavat tilintarkastuslausunnot tai muut asiantuntijaelimet.

Ministeriöt teettävät säännöllisin määräajoin virastojen tai muiden tulosvastuullisten yksiköiden toiminnan kokonaisarvioinnin ulkopuolisilla asiantuntijoilla, jotta tulosohtaus ja tavoitteenasettelu saadaan pidettyä ajanmukaisena."

Valtiovarainministeriö on 15.1.2002 asettanut hankkeen kehittämään valtionhallinnon tulosohtauksen käytäntöjä. Hankkeen määräaika oli 31.8.2002, mutta hanke jatkuu edelleen. Hankkeen tavoitteena on tulosohtauskäytäntöjen kehittämiseen tähtäävän opasaineiston ja menetelmällisten suositusten laadinta ministeriöiden ja muun hallinnon käyttöön. Opasaineiston valmistelu perustuu valtion keskushallinnon uudistamista koskeviin ministerityöryhmän kannanottoihin ja suosituksiin. Kehittamisryhmä on valmistellut ministerityöryhmän suositusten käyttöönottoa tukevan opasaineiston *Tulosohtauksen terävöittäminen. Luonnos 4.11.2002*. Luonnoksessa on käsitelty tunnuslukujen käyttöä tulostavoitteiden asettamisessa ja tulosten arviointia koskevia suosituksia ministeriöiden käyttöön niiden käsitellessä virastojen ja laitosten tilinpäätöksiä ja toimintakertomuksia sekä laatiessa tuloksellisuuden toteutusta koskevia ministeriöiden kannanottoja.

1.3 Koulutus- ja tiedepolitiikan toimialan tulosohtauksen kehittäminen

Julkisella sektorilla yliopistot olivat ensimmäisten joukossa soveltamassa tulosohtausmenetelyjä, esimerkiksi tuloksellisuusrahaa sisällytettiin yliopistobudjettiin jo vuonna 1988. Useimmat tulosohtauksen kehittämiseen liittyvät työryhmät koulutus- ja tiedepolitiikan alalla

koskevat myös yliopistolaitosta. Yliopistojen tulohajautuksen kehittämissuunnitelma II (opm 26:2002, 29.9.2002) ehdottaa mm. korkeakoulujen kehittämissuunnitelmaan lisättäväksi sopimusmenettelyä koskeva pykälä.

Koulutus- ja tiedepolitiikan osastolla vuosina 1997 - 1998 toiminut tulohajautuksen ja arviointimenettelyjen kehittämissuunnitelma esitti koko toimialan ohjauksen kehittämiseksi seuraavaa:

- Tavoitteiden asettaminen
  - Tulohajautuksessa korostetaan opetusministeriön strategista ohjausta. Tulossopimuksissa sovitaan strategisen ohjauksen kannalta keskeiset tavoitteet, jotka perustuvat hallitusohjelmaan, koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan sekä hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnitelmaan. Tavoitteet täsmennetään vuosittain budjetissa. Tavoitteiden ja määrärahojen välistä yhteyttä tulee tiivistää.
  - Suunnittelu- ja seuranta-asiakirjojen on tuettava toisiaan: järjestelmien selkeyttäminen, päällekkäisyyksien karsiminen ja valmisteluajankohtien yhteensovittaminen on tärkeää.
- Sopimuskausi
  - Siirrytään kolmivuotisiin "kehyssopeuksiin". Vuosittain käydään kuitenkin budjettiin liittyvät tarkistusneuvottelut.
- Ohjausprosessi
  - Ohjausprosessissa painotetaan jatkuvaa vuorovaikutusta ja useamman kerran vuodessa käytäviä keskusteluja sekä molempien osapuolten sitoutumista.
  - Tuloneuvottelut käydään keväällä ennen kuin ministeriö kokoaa talousarvioesityksen valtiovarainministeriölle.
- Seuranta ja arviointi
  - Ohjauksessa painotetaan arvioinnin ja raportoinnin merkitystä. Arviointien tuloksia ja toiminnan analysointia tulee hyödyntää tavoitteiden asettamisessa.
  - Koko toimialan seurannassa hallinnonalan toimintakertomuksen asema on keskeinen. Siinä on pyrittävä kokonaisvaltaiseen koulutus- ja tiedepolitiikalle asetettujen tavoitteiden toteutumisen seurantaan. On kehitettävä yhteisiä vaikuttavuusindikaattoreita sekä kiinnitettävä huomiota tilastojen yhtenäistämiseen.

2 TULOSOHJAUS TIEDEPOLITIIKAN TOIMIALALLA

2.1 Tulosohjauksen lähtökohdat

Tulosohjaus on lainsäädännön ohella keskeisin ohjausmuoto tiedepolitiikan toimialalla. Ohjausinstrumentteina toimivat lisäksi virastojen ja laitosten johtokunnat (Suomen Akatemiassa sen hallitus), joiden rooli ja merkitys vaihtelee.

Johtokuntien asemaa tulisi arvioida erikseen kunkin viraston tai laitoksen osalta ottaen huomioon keskushallinnon uudistamishankkeen edellä mainittu suositus ja johtokuntatyypisten toimielinten merkitys ja niiden tuoma lisäarvo ministeriön ja virastojen tai laitosten välisessä ohjaussuhteessa.

Opetusministeriön ja tiedepolitiikan toimialan virastojen ja laitosten välillä tulosohjausta on kehitetty samoin periaattein kuin opetusministeriön hallinnonalan tulosohjausta yleensä. Tiedepolitiikan yleiset tavoitteet asetetaan hallitusohjelmassa ja valtioneuvoston hyväksymässä koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa. Lisäksi tiede- ja teknologianeuvoston katsauksella on merkittävä rooli tiedepolitiikan linjaajana. Yksityiskohtaisemmin tavoitteet sovitaan tulossopimuksissa ja päätetään vuosittain talousarviossa.

Ohjausprosessiin liittyviä menettelyjä ja aikatauluja säätelevät mm. talousarvioasetus ja valtiovarainministeriön vuosittain antamat ohjeet. Tiedepolitiikan toimialan ohjausjärjestelmään liittyviä säädöksiä, määräyksiä ja ohjeita on lueteltu liitteessä 1.

Tulosohjauksen keskeisenä periaatteena on toiminnalle asetettavien tavoitteiden ja tavoitteiden saavuttamiseksi osoitettavien määrärahojen välinen yhteys. Valtionhallinnon vuosittaisen budjettivalmistelun pohjana on hallinnonalojen toiminta- ja taloussuunnitelmat sekä hallituksen alkuvuodesta sopima määrärahakehys, jonka pohjalta valtiovarainministeriö kohdentaa momenttikohtaisen kehusehdotuksensa hallinnonaloille. Budjettiesitys tarkentuu ministeriöiden sisäisessä valmistelussa, tulosneuvotteluissa sekä eri ministeriöiden ja valtiovarainministeriön välisissä neuvotteluissa ja lopulta hallituksen budjettiriihessä elokuussa. Eduskunta hyväksyy seuraavan vuoden talousarvion yleensä edellisen vuoden lopulla.

2.2 Tulossopimusmenettely

Opetusministeriön ja tiedepolitiikan toimialan yksiköiden – Suomen Akatemian, Arkistolaitoksen, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ja Varastokirjaston – välillä on käyty tulosneuvotteluja vuodesta 1993 alkaen. Asteittain on siirrytty kolmivuotisiin sopimuksiin siten, että tällä hetkellä on voimassa kolmivuotiset tulossopimukset vuosille 2001 - 2003, liitteet 2 - 5.

Vuosittain käytävissä tulosneuvotteluissa on sovittu sekä tulevan talousarviovuoden tavoitteet että voimavarat. Kevään 2002 tulossopimuskierron oli tarkistuskierros, jossa tehtiin voimavarasopimus, mutta ei puututtu tavoitteisiin, ellei siihen ollut erityistä syytä.

Työryhmä pitää tärkeänä, että tiedepolitiikan toimialan tulosohjausta kehitetään tukemaan sekä valtakunnallisten tiedepoliittisten tavoitteiden toteuttamista että hallinnonalan virastojen ja laitosten omien tehtävien ja strategioiden toteuttamista. Tulosohjausta kehitettäessä on otettava huomioon sekä valtionhallinnon ohjausjärjestelmien yleinen kehittäminen että toimialan organisaatioiden erityispiirteet.

Seuraavissa luvuissa on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin tulosohjausprosessin, tulossopimusten ja seurannan kehittämistä.

3 TULOSOHJAUSPROSESSI

3.1 Tulosohjausprosessin kehittäminen

Valtionhallinnon tulosohjausprosessissa on useita osapuolia, ja prosessia säätelevät sekä useat pidemmän aikavälin strategiaohjelmat että lyhyempää ajanjaksoa koskevat suunnitelmat, joiden aikavälit eroavat toisistaan. Hallitusohjelma on laadittu nelivuotiskaudelle, koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelma kuudelle vuodelle, toiminta- ja taloussuunnitelmat laaditaan vuosittain nelivuotiskaudelle, valtion tiede- ja teknologianeuvosto laatii katsauksensa kolmen vuoden välein jne. Vuosittaiset aikataulutkin voivat hieman vaihdella, kuten talousarvion valmistelun aikataulut. Myös eri virastojen omien strategiaohjelmien ja suunnittelujärjestelmien aikataulut voivat olla erilaisia. Liitteessä 6 on kuvattu tiedepolitiikan toimialan keskeisiä suunnitteluasiakirjoja ja niiden aikatauluja.

Epätahdissa kulkevien asiakirjojen aikataulujen yhteensovittaminen merkitsee sitä, että tulosohjausprosessissa on tyydyttävä tiettyihin kompromissiratkaisuihin ja yhteisesti sovittuihin

menettelyihin ja aikatauluihin, eikä suuria muutoksia prosessin nykyiseen kulkuun ole mahdollista tehdä.

Tiedepolitiikan toimialan tulosohtausprosessin nykytilaa on kuvattu liitteessä 7. Siinä on kuvattu kolmen viraston, valtiovarainministeriön, opetusministeriön ja Suomen Akatemian aikatauluja vuosina 2001 - 2002. Aikataulut, joita Suomen Akatemian on noudatettava toimittaisaan asiakirjoja opetusministeriölle, tai opetusministeriön vastavuoroisesti noudattamat aikataulut Suomen Akatemiaan päin on sovellettavissa myös Arkistolaitokseen, Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseen ja Varastokirjastoon.

Työryhmä ehdottaa, että tulosohtausprosessia kehitetään seuraavasti (liite 8):

Opetusministeriö toimittaa vuosittain kesäkuun puoleenväliin mennessä Suomen Akatemialle, Arkistolaitokselle, Kotimaisten kielten tutkimuskeskukselle ja Varastokirjastolle tulosohtausprosessin päivämääräkohtaisen aikataulun ja sisältöä (talousarvioehdotus, toiminta- ja taloussuunnitelma, toimintakertomus ja tulossopimusesitys kerran kolmessa vuodessa) koskevan ohjekirjeen sekä vuodesta 2002 lähtien tilinpäätös- ja tuloksellisuusraportin (toimintakertomus) perusteella annetun kirjallisen kannanoton.

Suomen Akatemia, Arkistolaitos, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Varastokirjasto toimittavat opetusministeriöön seuraavan vuoden helmikuun jälkimmäisellä puoliskolla toiminta- ja taloussuunnitelman, talousarvioehdotuksen, toimintakertomusluonnoksen ja kerran kolmessa vuodessa esityksen tulossopimuksesta.

Talousarvioasetuksen mukaisesti tilinpäätös- ja toimintakertomus toimitetaan ministeriöön maaliskuun loppuun mennessä.

Tulossopimusneuvottelut pidetään vuosittain huhtikuun lopussa tai toukokuun alussa, riippuen valtion talousarvion valmisteluajataulusta, jotta neuvottelut ehditään pitää ennen kuin opetusministeriö kokoaan budjettiesityksensä. Sopimukset ovat kolmivuotisia, ja väliuosina sovitaan vain voimavaroista, ellei muuhun ole tarvetta. Talousarvioasetuksen 11§:n mukaisesti tulostavoitteet hyväksytään kuitenkin vuosittain talousarvion täytäntöönpanoa varten.

Tulossopimukset allekirjoitetaan joulukuussa eduskunnan hyväksyttyä budjetin. Aikaisemmasta kaksivaiheisesta allekirjoitus- ja vahvistusmenettelystä luovutaan.

Mikäli talousarvioesityksen valmistelussa ja käsittelyssä tulee kevään tulosneuvottelujen jälkeen esille sellaisia muutoksia, joilla on suoranaista vaikutusta hallinnonalan tulossopimuk-

siin, niin tarvittaessa pidetään syksyllä opetusministeriön kutsusta tulossopimusten tarkistus-neuvottelut ennen asiakirjojen allekirjoittamista.

Myös hallitusohjelman ja eri strategia-asiakirjojen epätahtisuus tulossopimusprosessiin voi antaa aihetta tarkistuksiin, esimerkiksi vuonna 2003 hyväksyttävä koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003 - 2008 voi edellyttää vuonna 2004 käytävissä neuvotteluissa jo hyväksytyn tulossopimuksen 2004 - 2006 tavoitteiden tarkistamista.

Työryhmä painottaa, että tulosohjausprosessi on ympärivuotista ja vastavuoroista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on antaa ministeriölle ajantasainen kuva Suomen Akatemian, Arkitolaitoksen, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ja Varastokirjaston toiminnasta sekä toisaalta pitää mainitut virastot ja laitokset ajan tasalla valtiontalouden kehityksestä opetusministeriön hallinnonalalla.

3.2 Tulosneuvottelut

Tulosneuvotteluihin valmistautuminen on pääpiirteissään seuraava. Virastot ja laitokset toimittavat opetusministeriön ohjekirjeessä ilmoittaman aikataulun mukaisesti ministeriöön luonnoksen edellisen vuoden toimintakertomuksesta, tulevan vuoden talousarvioehdotuksesta ja esityksen tulossopimukseksi. Tämän jälkeen ministeriö kommentoi tehtyjä tulossopimusesityksiä ja osaltaan täydentää niitä ottaen erityisesti huomioon ministeriön linjaukset ja budjettikehykset. Virastot ja laitokset vielä mahdollisesti kommentoivat ministeriön tulossopimusesitystä ennen varsinaista tulosneuvottelua. Kolmivuotisten tulossopimusten toisena ja kolmantena vuonna on menettely ensimmäistä vuotta kevyempi.

Tulosneuvottelut käydään vuosittain opetusministeriön ja kunkin viraston tai laitoksen johdon edustajien kesken. Asioiden valmistelusta vastaavat virkamiehet osallistuvat neuvotteluihin.

Tulosneuvotteluja on käyty jo usean vuoden ajan, ja niiden asialista on vakiintunut: kummankin osapuolen ajankohtais- ja tulevaisuuskatsaus, edellisen vuoden toiminnan arviointi ja seuraavan kolmivuotiskauden tai tulossopimuskauden toisena ja kolmantena vuonna seuraavan vuoden tulossopimuksen sisältö. Vuosittain käytävää yhteistä neuvottelua pidetään yleisesti tärkeänä ja informatiivisena. Ongelmallisena koetaan toisaalta tavoitteenasetteluun vaikuttavat eri strategiaohjelmat sekä toisaalta voimavarojen ennaltamääräytyvyys. Neuvottelussa ei useasti ole mitään neuvoteltavaa, kun seuraavan vuoden talousarvioesityksen ehdoista on pitkälti jo päätetty.

Työryhmä esittää, että tulosneuvottelumenettelyä kehitetään seuraavasti:

*Tulosneuvottelu on osa ympärivuotista yhteydenpitoa ja perustuu molemminpuoliseen luot-
tamukseen ja avoimuuteen.*

*Neuvottelun pohja-aineistona on virastojen ja laitosten toimittamat asiakirjat, ministeriön eh-
dotus tulossopimukseksi ja viraston tai laitoksen esittämät kommentit siihen.*

*Tulosneuvottelussa käydään läpi edellisen vuoden toiminta ja sopimuskaudelle asetettujen
tavoitteiden toteutuminen. Tulosneuvottelujen yhtenä tärkeänä tehtävänä on myös molem-
minpuolisen informaation välittäminen ajankohtaisista asioista.*

*Tulosneuvottelussa neuvotellaan yhteisymmärrys tulossopimuksesta, siihen sisällytettävistä
tavoitteista ja voimavaroista. Neuvottelussa tulisi olla käytettävissä mahdollisimman tarkka
tieto seuraavan vuoden määrärahatilanteesta, jotta tavoitteet voidaan sopia oikeassa suh-
teessa käytettävissä oleviin voimavaroihin. Tulosneuvotteluissa pitäisi olla käytettävissä neu-
votteluvaraa kohdennettavaksi vaihtuvien painotusten ja tarpeiden perusteella.*

*Neuvottelun lopputuloksena on tulossopimus, joka allekirjoitetaan eduskunnan hyväksyttyä
talousarvion.*

4 TULOSSOPIMUSTEN KEHITTÄMINEN

4.1 Sopimusten rakenne

Nykyisten kolmivuotisten tulossopimusten rakenne on pääpiirteissään seuraava: viraston tai laitoksen toiminta-ajatus, toiminnan tavoitteet (ja toimenpiteet sekä raportointi) ja seuraavan vuoden voimavarat. Sopimusten perusrakennetta voidaan pitää toimivana, vaikka sopimus-
ten sisällössä onkin kehittämistarvetta.

Työryhmä esittää, että tulossopimusten rakennetta kehitetään seuraavasti:

*Kolmivuotinen tulossopimus laaditaan siten, että siinä on viraston tai laitoksen toiminta-
ajatus, toiminnalle sovittavat tavoitteet tulosalueittain ryhmiteltynä sekä sovitut tavoitteiden
raportointimenettelyt. Lisäksi sopimuksessa on seuraavan vuoden voimavarat.*

Kolmivuotisen tulossopimuskauden toisena ja kolmantena vuonna laaditaan vain voimavaroja koskeva sopimus, jollei muuhun ole aihetta.

Työryhmä katsoo, että virastojen ja laitosten tulossopimusten ei välttämättä tarvitse olla määrämuotoisia. Sopimuksia laadittaessa voidaan ottaa huomioon kunkin organisaation erityispiirteet, oma strategiatyö tms. seikat, jotka edellyttäisivät erilaista sopimusrakennetta.

4.2 Tulosalueet ja tulostavoitteet

Keskeisimpiä tulossopimuksiin liittyviä ongelmia ovat sopimusten yksityiskohtaisuus, strategia- ja toimenpidetavoitteiden rajaukset, tulosalueiden ja -tavoitteiden sekä niihin liittyvien indikaattoreiden määrittelyt.

Tiedepolitiikan toimialan virastojen ja laitosten tulossopimuksissa noudatetaan vaihtelevasti tavoitteiden ryhmittelyä tulosalueittain. Tulosaluejaot eivät kaikkien osalta ole vielä vakiintuneet, ja tulosaluemäärittelyissä saattaa näkyä sisäisen hallinnon järjestämistapa. Toiminnan tavoitteiden ja kustannusten seuranta tulosalueittain ei juurikaan ole ollut mahdollista. Valtiontalouden tarkastusvirastokin on kiinnittänyt huomiota tulosalueiden määrittelyyn.

Tavoitteiden asettelussa ovat eräin osin korostuneet virastojen ja laitosten sisäiset toimenpidetavoitteet valtakunnallisten tavoitteiden sijasta. Opetusministeriön ja sen hallinnonalan virastojen ja laitosten tulossopimusten lähtökohtana tulee kuitenkin olla, että sovitaan keskeisistä strategisista tavoitteista, joilla toteutetaan tiedepoliittisia kehittämislinjauksia.

Tulosohjaus perustuu tavoitteiden ja resurssien yhteensovittamiseen sekä tulosten arviointiin. Tavoitteita asetettaessa ei aina ole ollut täyttä varmuutta määrärahoista, eikä tavoitteiden ja voimavarojen välinen kytkentä ole ollut selvä. Tavoitteita asetettaessa ei aina myöskään ole kiinnitetty riittävästi huomiota niiden seurantaan.

Työryhmä esittää, että toimialan virastojen ja laitosten tulosalueiden määrittelyä ja tavoitteenasettelua kehitetään seuraavasti.

Tulosalueet määritellään siten, että lähtökohtana on kunkin viraston ja laitoksen tehtävät. Tehtävämäärittelyn pohjana ovat asianomaiset lait tai asetukset. Tulosaluejaot ovat selkeitä kokonaisuuksia, jotka oleellisella tavalla kuvaavat viraston tai laitoksen tehtävää yhteiskunnassa.

Tulossopimuksessa sovittavien kolmivuotiskauden tavoitteiden lähtökohtina ovat hallitusohjelma, valtion tiede- ja teknologianeuvoston katsaus, valtioneuvoston hyväksymä koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelma ja muut valtioneuvoston päätökset tai opetusministeriön päättämät strategiat sekä laitosten omat strategiat ja linjaukset.

Valtakunnallisia strategisia tavoitteita täsmennetään tulossopimuksessa viraston tai laitoksen tehtävän mukaisesti ottaen huomioon käytettävissä olevat voimavarat.

Tavoitteet asetetaan siten, että niiden toteutumisen seuranta on mahdollista yhteisesti sovitulla tavalla.

4.3 Voimavarat

Tulossopimuksen voimavaroista neuvoteltaessa lähtökohtana on hallituksen päättämä budjettikehys ja opetusministeriön päätökset. Kolmivuotisessa tulossopimuksessa määritellään viraston tai laitoksen voimavarat seuraavaksi vuodeksi. Tulossopimusten toisena ja kolmantena vuonna sovitaan seuraavan vuoden voimavaratilanne, ja tarvittaessa tehdään muutoksia tavoitteisiin.

Voimavaroista sopiminen on tulosneuvottelujen ongelmallisin asia. Talousarvioesityksen linjaukset on päätetty, eikä liikkumavaraa resursseissa yleensä ole. Virastojen ja laitosten toiminnalle asetettavat tavoitteet tulisi kuitenkin aina suhteuttaa käytettävissä oleviin resursseihin.

Valtion talousarviossa tieteen määrärahat osoitetaan useille eri momenteille virasto- ja laitokohtaisesti, ja näiden budjetit ovat toisistaan riippumattomia. Osa tieteen rahoituksesta on veikkauksen ja raha-arpajaisten tuottoa, joka kohdennetaan lain mukaisesti tieteen edistämiseen. Veikkauksen pienentyvä tuotto voi aiheuttaa painetta lisätä vastaavasti budjettirahoitusta. Ulkopuolisen, lähinnä maksullisen palvelutoiminnan rahoituksen osuus tiedepolitiikan toimialan virastoissa ja laitoksissa on pieni.

Opetusministeriön hallinnonalan määrärahat osoitetaan vuoden 2003 talousarviossa tiedepolitiikan toimialan virastoille ja laitoksille sekä muuhun tieteen edistämiseen seuraavasti:

29.88 Tiede

29.88.21	Suomen Akatemian toimintamenot
29.88.22	Arkistolaitoksen toimintamenot
29.88.23	Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toimintamenot
29.88.24	Varastokirjaston toimintamenot
29.88.25	Eräiden teosten laatiminen
29.88.50	Suomen Akatemian tutkimusmäärärahat
29.88.53	Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot tieteen edistämiseen
29.88.66	Rahoitusosuudet kansainvälisille järjestöille

Tiedepolitiikan toimialan virastojen ja laitosten määrärahat ovat nykyisellään sidottuja perustoimintoihin, eikä tulosneuvotteluissa ole juurikaan voitu neuvotella erikseen kehittämishankkeiden rahoituksesta. Mahdollisuus sopia tulosneuvotteluissa joustavammin hankerahoituksesta ns. neuvotteluerän pohjalta edellyttäisi kehysmenettelyssä muutosta siten, ettei momenttikohtaista mitoitusta tehtäisi valtiovarainministeriössä etukäteen. Toisaalta voitaisiin harkita muutoksia myös budjetin rakenteeseen vähentämällä momenttien lukumäärää.

Työryhmä esittää, että tiedepolitiikan toimialan virastojen ja laitosten voimavarojen mitoittamista talousarviossa ja niiden kohdentamista tulossopimuksissa kehitetään seuraavasti.

Budjetointimenettelyä tulee kehittää ja selkeyttää. Veikkausvoittovarojen asema tiedepolitiikan toimialan rahoittamisessa olisi selvitettävä kokonaisuutena erikseen.

Tulossopimuksissa toiminnalle asetettavien tavoitteiden ja voimavarojen tulee olla yhteydessä toisiinsa. Määrärahojen mitoituksen on oltava oikeassa suhteessa asetettuihin tehtäviin, ja tulossopimuksissa pitäisi olla mahdollista kohdentaa voimavaroja valtiovallan asettamien painotusten mukaisesti perustoimintojen kärsimättä. Tulossopimusten tavoitteita tulee tarkistaa aina määrärahatason oleellisesti muuttuessa.

Tulossopimukseen merkitään mahdollisimman kattavasti kaikki valtion talousarvion eri momenteilta virastolle ja laitokselle osoitettavat voimavarat.

5 TULOSTAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEN SEURANTA

5.1 Raportoinnin kehittäminen

Virastot ja laitokset arvioivat ja seuraavat toimintaansa monin tavoin. Erilaisten tilasto-, kustannuslaskenta- ja muiden tietojärjestelmien avulla saadaan olennaiset toimintaa kuvaavat perustiedot. Toiminnan arvioinnin kautta saadaan tietoa toiminnan vaikuttavuudesta, ja arviointien tulokset ovat pohjana tavoitteita asetettaessa.

Toiminnasta raportoidaan toimintakertomuksissa, vuosikertomuksissa sekä mahdollisesti erillisissä tilasto- ja muissa katsauksissa. Seurannan ja raportoinnin yksityiskohtaisuus vaihtelee eri tasoilla, virastojen ja laitosten sisäisen seurannan on yleensä oltava laajempaa ja monipuolisempaa kuin raportointi opetusministeriölle. Opetusministeriö vastaavasti tiivistää raportointiaan hallitukselle ja eduskunnalle.

Toimintakertomusraportoinnista osana tilinpäätöstä on säädetty talousarvioasetuksessa. Sen mukaan toimintakertomuksen tulee sisältää mm.

- 1) katsaus viraston tai laitoksen toimintaan ja etenkin siinä tapahtuneisiin muutoksiin varainhoitovuoden aikana ja
- 2) toiminnan tuloksellisuuden kuvaus tunnuslukuineen ja vertailu tulostavoitteisiin.

Tavoitteenasetteluun liittyvät ongelmat, kuten tavoitteiden yleisluonteisuus ja ei-mitattavuus, heijastuvat myös seurantaan. Laadullisten tavoitteiden toteutumista on vaikeampi seurata kuin määrällisten tavoitteiden. Toisaalta runsas ja valikoimaton numeroaineisto ei välttämättä kiinnitä huomiota olennaisiin tekijöihin. Seurannan sujuvuuteen ja luotettavuuteen vaikuttaa keskeisesti tietojärjestelmien, erityisesti kustannuslaskennan toimivuus.

Ohjaukseen liittyvää suunnitelma- ja seuranta-asiakirjojen hallintaa tukemaan on kehitetty erilaisia apuvälineitä ja raportointijärjestelmiä. Internet tarjoaa hyvän mahdollisuuden lisätä tietojen käytettävyyttä. Erityisesti yhtenäinen raportointijärjestelmä on avuksi silloin, kun aineistoja, asiakirjoja ja seurattavia tietoja on runsaasti.

Työryhmä esittää, että tulosohjaukseen liittyvää raportointia kehitetään seuraavasti:

Toiminnalle asetettavien tavoitteiden seuranta on olennainen osa tulossopimusprosessia. Tavoitteita asetettaessa sovitaan aina samalla miten niiden toteutumista seurataan. Toiminnan arviointia hyödynnetään tavoitteita asetettaessa.

Opetusministeriölle virastojen ja laitosten keskeinen raportointiväline on toimintakertomus. Virastot ja laitokset raportoivat tavoitteiden toteutumisesta toimintakertomuksissaan tiivistetysti tuloksetraportin muodossa.

Tietojärjestelmiä kehitetään siten, että niistä saadaan mahdollisimman ajantasaisesti ja luotettavasti toimintaa kuvaavat tiedot.

Raportointia kehitetään kokonaisuutena siten, että ohjausjärjestelmään liittyvät suunnittelu- ja seurantatiedot ovat hyvin dokumentoituja ja joustavasti eri osapuolten käytössä.

5.2 Indikaattorit

Toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumista voidaan tiivistetysti seurata indikaattoreiden avulla. Indikaattori voi koostua yhdestä tai useammasta laadullisesta arviosta ja/tai määrällisestä mittarista. Indikaattorin tulee kuvata todenmukaisesti tarkasteltavana olevaa toimintaa (*validiteetti*), ja sen pohjana olevien arviointien tai mittausperiaatteiden tulee olla pysyviä ja luotettavia (*reliabiliteetti*). Tehtäessä vertailuja eri organisaatioiden välillä indikaattoreiden tietosisältöjen pitää olla määritelmien sekä tietojen keräämisen ja muokkaamisen osalta vertailukelpoisia.

Vertaamalla organisaation sisällä indikaattorin tietosisältöä eri vuosien välillä saadaan tietoa tavoitteiden toteutumisesta ja organisaation toiminnassa tapahtuneista muutoksista. Lopputulos auttaa kehittämistoimien kohdentamisessa. Tuloksen voi joissain tapauksissa tulkita johtuvan voimavarojen riittämättömyydestä.

Vertaamalla indikaattorin tai sen osatekijöiden tietosisältöä eri organisaatioiden välillä voidaan saada lisäinformaatiota siitä, miten laadukkaasti tai tehokkaasti organisaatio toimii muihin vastaaviin, lähinnä ulkomaalaisiin, organisaatioihin verrattuna. Vertailua tehtäessä on kuitenkin muistettava, että organisaatioiden tehtävät, toimintaedellytykset ja toimintaympäristöt ovat yleensä hyvin erilaiset.

Työryhmä esittää, että tiedepolitiikan toimialan tulosohjauksessa indikaattoreita kehitetään ja hyödynnetään tulostavoitteiden toteutumisen seurannassa seuraavasti:

Tulosohjauksen apuvälineenä tavoitteiden saavuttamisen arvioinnissa ja toimintojen kehittämisessä käytetään osapuolten yhdessä sopimia indikaattoreita.

Tulostavoitteita asetettaessa sovitaan samalla indikaattorit, joiden avulla tavoitteiden saavuttamista arvioidaan. Indikaattoreita voidaan tarvittaessa muuttaa. Opetusministeriön ja virastojen tai laitosten välisessä tulohajautuksessa käytetään rajallista määrää indikaattoreita. Indikaattoreita voi olla 1-4 kpl tulosaluetta kohden. Organisaatioiden sisäinen seuranta on laajempaa.

Tulosneuvotteluissa arvioidaan tulosalueittain indikaattoreiden avulla, onko organisaatio selviytynyt tehtävistään aiempaa paremmin, samalla tavoin kuin aiemmin vai aiempaa huonommin. Tulosalueista saatava informaatio voidaan tiivistää esimerkiksi seuraavasti:

	Tulosalueen tavoitteiden toteutumisessa on selvästi edistytty	Tulosalueen tavoitteet ovat toteutuneet samassa määrin kuin aiemmin	Tulosalueen tavoitteiden toteutumisessa ei ole onnistuttu yhtä hyvin kuin aiemmin
Tulosalue 1	X		
Tulosalue 2	X		
Tulosalue 3		X	
Tulosalue 4	X		
Tulosalue 5			X

5.3 Opetusministeriön kirjallinen kannanotto

Opetusministeriön hallinnonalalla ryhdyttiin vuonna 2002 toteuttamaan tulohajautukseen liittyvää palautemenettelyä eli kirjallisen kannanoton antamista keskushallinnon uudistamishankkeen suositusten mukaisesti. Tiedepolitiikan toimialan virastoille ja laitoksille kirjallinen palaute annettiin kesäkuussa 2002 seuraavan vuoden tulosneuvottelujen ohjeiden yhteydessä. Palautteessaan opetusministeriö otti kantaa mm. tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatuun, arvioi viraston ja laitoksen tuloksellisuutta asetettujen tavoitteiden toteutumisella ja antoi muutamia kehittämissuhteita. Ministeriön antaessa palautetta Valtiontalouden tarkastusviraston asiakirjat edelliseltä toimintavuodelta eivät kaikin osin olleet vielä saatavilla.

Työryhmä esittää, että palautemenettelyä kehitetään seuraavasti:

Opetusministeriön ja virastojen tai laitosten välisissä vuosittaisissa tulosneuvotteluissa keskustellaan toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta toimintakertomusluonnoksen ja siinä raportoitujen indikaattoreiden sekä muun mahdollisen informaation pohjalta. Keskustelussa pyritään luomaan yhteinen arvio edellisen vuoden toiminnasta ja samalla hahmottamaan tulevan toiminnan suuntaviivoja.

Opetusministeriö antaa kirjallisen kannanoton tulosneuvotteluissa käydyn keskustelun ja lopullisen toimintakertomus- ja tilinpäätösraportoinnin perusteella ottaen huomioon Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset. Palaute annetaan kesäkuussa seuraavan sopimuskierroksen ohjeiden mukana.

5.4 Arviointi

Systemaattinen arviointi on ohjaukseen liittyvän seurannan olennainen osa. Arviointitoiminnan kehittämiseen on kiinnitetty huomiota niin valtioneuvoston tulosohtajashankkeessa kuin keskushallinnon uudistamishankkeessakin. Viimemainitussa on edellytetty, että ministeriöiden tulee määräjain teettää virastojen toiminnan kokonaisarviointi ulkopuolisilla asiantuntijoilla.

Tiedepolitiikan toimialalla Suomen Akatemian kansainvälinen arviointi valmistui vuonna 1992 ja valmisteilla on vuoden 2003 aikana toteutettava uusi kansainvälinen arviointi. Suomen Akatemia koordinoimia tieteenala-arviointeja on toteutettu vuodesta 1983 alkaen. Arkistolaitoksen kansainvälinen arviointi valmistui vuonna 1996. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus arvioitiin fennistiikan tieteenala-arvioinnin yhteydessä, arviointi valmistui vuonna 1996. Lisäksi tutkimuskeskus toteutti kotimaisen arvioinnin toiminnastaan vuonna 1999. Varastokirjastoa sivuttiin vuonna 1992 suoritettussa pohjoismaisten yliopistokirjastojen arvioinnin yhteydessä, mutta varsinaisesti sitä koskevaa arviointia ei ole tehty.

Tiedepolitiikan toimialalla arvioinnin merkitystä ohjauksen ja seurannan välineenä korostaa se, että kattavan kuvan muodostaminen toiminnasta ja erityisesti sen vaikuttavuudesta on vain osittain mahdollista mittaamiseen perustuvien tunnuslukujen avulla.

Indikaattoreihin perustuvan seurannan ohella opetusministeriön tulee tämän vuoksi säännöllisesti järjestää tiedepolitiikan toimialan virastojen ja laitosten kokonaisarvioinnit. Toiminnan tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden kuvaamiseksi on näiden lisäksi tarpeen, että aika ajoin suoritetaan sen kaltaisia toimialan tilaa yleisemmin kuvaavia arviointeja kuin ovat olleet Suomen Akatemian tuottamat Suomen tieteen tila ja taso -katsaukset ja arkistolaitoksen toimesta tehty arkistotoimen tila -kartoitus.

6 YHTEENVETO EHDOTUKSISTA

Tulosohjauksen lähtökohdat

Opetusministeriö arvioi virastojen ja laitosten johtokuntien aseman ja merkityksen toimialan ohjauksessa siten, että mahdolliset muutokset voidaan tehdä ennen nykyisten toimielinten toimikausien päättymistä. Arviointi tehdään kutakin virastoa koskevat erityistarpeet huomioon ottaen.

Tulossopimusmenettely

Työryhmä pitää tärkeänä, että tiedepoliitiikan toimialan tulosohjausta kehitetään tukemaan sekä valtakunnallisten tiedepoliittisten tavoitteiden toteuttamista että hallinnonalan virastojen ja laitosten omien tehtävien ja strategioiden toteuttamista. Tulosohjausta kehitettäessä on otettava huomioon sekä valtionhallinnon ohjausjärjestelmien yleinen kehittäminen että toimialan organisaatioiden erityispiirteet.

Tulosohjausprosessi

Työryhmä ehdottaa, että tulosohjausprosessia kehitetään seuraavasti:

Opetusministeriö toimittaa vuosittain kesäkuun puoleenväliin mennessä Suomen Akatemialle, Arkistolaitokselle, Kotimaisten kielten tutkimuskeskukselle ja Varastokirjastolle tulosohjausprosessin päivämääräkohtaisen aikataulun ja sisältöä (talousarvioehdotus, toiminta- ja taloussuunnitelma, toimintakertomus ja tulossopimusesitys kerran kolmessa vuodessa) koskevan ohjekirjeen sekä vuodesta 2002 lähtien tilinpäätös- ja tuloksellisuusraportin (toimintakertomus) perusteella annetun kirjallisen kannanoton.

Suomen Akatemia, Arkistolaitos, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Varastokirjasto toimittavat opetusministeriöön seuraavan vuoden helmikuun jälkimmäisellä puoliskolla toiminta- ja taloussuunnitelman, talousarvioehdotuksen, toimintakertomusluonnoksen ja kerran kolmessa vuodessa esityksen tulossopimuksesta.

Talousarvioasetuksen mukaisesti tilinpäätös- ja toimintakertomus toimitetaan ministeriöön maaliskuun loppuun mennessä.

Tulossopimusneuvottelut pidetään vuosittain huhtikuun lopussa tai toukokuun alussa, riippuen valtion talousarvion valmisteluajataulusta, jotta neuvottelut ehditään pitää ennen kuin opetusministeriö kokoaa budjettiesityksensä. Sopimukset ovat kolmivuotisia, ja välivuosina sovitaan vain voimavaroista ellei muuhun ole tarvetta. Talousarvioasetuksen 11§:n mukaisesti tulostavoitteet hyväksytään kuitenkin vuosittain talousarvion täytäntöönpanoa varten.

*Tulossopimukset allekirjoitetaan **joulukuussa** eduskunnan hyväksyttyä budjetin. Aikaisemmasta kaksivaiheisesta allekirjoitus- ja vahvistusmenettelystä luovutaan.*

Mikäli talousarvioesityksen valmistelussa ja käsittelyssä tulee kevään tulosneuvottelujen jälkeen esille sellaisia muutoksia, joilla on suoranaista vaikutusta hallinnonalan tulossopimukseen, niin tarvittaessa pidetään syksyllä opetusministeriön kutsusta tulossopimusten tarkistusneuvottelut ennen asiakirjojen allekirjoittamista.

Myös hallitusohjelman ja eri strategia-asiakirjojen epätahtisuus tulossopimusprosessiin voi antaa aihetta tarkistuksiin, esimerkiksi vuonna 2003 hyväksyttävä koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003 - 2008 voi edellyttää vuonna 2004 käytävissä neuvotteluissa jo hyväksytyn tulossopimuksen 2004 - 2006 tavoitteiden tarkistamista.

Tulosneuvottelut

Työryhmä esittää, että tulosneuvottelumenettelyä kehitetään seuraavasti:

Tulosneuvottelu on osa ympärivuotista yhteydenpitoa ja perustuu molemminpuoliseen luotamukseen ja avoimuuteen.

Neuvottelun pohja-aineistona on virastojen ja laitosten toimittamat asiakirjat, ministeriön ehdotus tulossopimukseksi ja viraston tai laitoksen esittämät kommentit siihen.

Tulosneuvottelussa käydään läpi edellisen vuoden toiminta ja sopimuskaudella asetettujen tavoitteiden toteutuminen. Tulosneuvottelujen yhtenä tärkeänä tehtävänä on myös molemminpuolisen informaation välittäminen ajankohtaisista asioista.

Tulosneuvottelussa neuvotellaan yhteisymmärrys tulossopimuksesta, siihen sisällytettävistä tavoitteista ja voimavaroista. Neuvottelussa tulisi olla käytettävissä mahdollisimman tarkka tieto seuraavan vuoden määrärahatilanteesta, jotta tavoitteet voidaan sopia oikeassa suhteessa käytettävissä oleviin voimavaroihin. Tulosneuvotteluissa pitäisi olla käytettävissä neuvotteluvaraa kohdennettavaksi vaihtuvien painotusten ja tarpeiden perusteella.

Neuvottelun lopputuloksena on tulossopimus, joka allekirjoitetaan eduskunnan hyväksyttyä talousarvion.

Tulosopimusten rakenne

Työryhmä esittää, että tulosopimusten rakennetta kehitetään seuraavasti:

Kolmivuotinen tulosopimus laaditaan siten, että siinä on viraston tai laitoksen toiminta-ajatus, toiminnalle sovittavat tavoitteet tulosalueittain ryhmiteltynä sekä sovitut tavoitteiden raportointimenettelyt. Lisäksi sopimuksessa on seuraavan vuoden voimavarat.

Kolmivuotisen tulosopimuskauden toisena ja kolmantena vuonna laaditaan vain voimavaroja koskeva sopimus, jollei muuhun ole aihetta.

Tulosalueet ja tulostavoitteet

Työryhmä esittää, että toimialan virastojen ja laitosten tulosalueiden määrittelyä ja tavoitteenasettelua kehitetään seuraavasti.:

Tulosalueet määritellään siten, että lähtökohtana on kunkin viraston ja laitoksen tehtävät. Tehtävämäärittelyn pohjana ovat asianomaiset lait tai asetukset. Tulosaluejaot ovat selkeitä kokonaisuuksia, jotka oleellisella tavalla kuvaavat viraston tai laitoksen tehtävää yhteiskunnassa.

Tulosopimuksessa sovittavien kolmivuotiskauden tavoitteiden lähtökohtina ovat hallitusohjelma, valtion tiede- ja teknologianeuvoston katsaus, valtioneuvoston hyväksymä koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelma ja muut valtioneuvoston päätökset tai opetusministeriön päättämät strategiat sekä laitosten omat strategiat ja linjaukset.

Valtakunnallisia strategisia tavoitteita täsmennetään tulosopimuksessa viraston tai laitoksen tehtävän mukaisesti ottaen huomioon käytettävissä olevat voimavarat.

Tavoitteet asetetaan siten, että niiden toteutumisen seuranta on mahdollista yhteisesti sovitulla tavalla.

Voimavarat

Työryhmä esittää, että tiedepolitiikan toimialan virastojen ja laitosten voimavarojen mitoittamista talousarviossa ja niiden kohdentamista tulosopimuksissa kehitetään seuraavasti.

Budjetointimenettelyä tulee kehittää ja selkeyttää. Veikkausvoittovarojen asema tiedepolitiikan toimialan rahoittamisessa olisi selvitettävä kokonaisuutena erikseen.

Tulossopimuksissa toiminnalle asetettavien tavoitteiden ja voimavarojen tulee olla yhteydessä toisiinsa. Määrärahojen mitoituksen on oltava oikeassa suhteessa asetettuihin tehtäviin, ja tulossopimuksissa pitäisi olla mahdollista kohdentaa voimavaroja valtiovallan asettamien painotusten mukaisesti perustoimintojen kärsimättä. Tulossopimusten tavoitteita tulee tarkistaa aina määrärahatason oleellisesti muuttuessa.

Tulossopimuksiin merkitään mahdollisimman kattavasti kaikki valtion talousarvion eri momenteilta virastolle ja laitokselle osoitettavat voimavarat.

Raportointi

Työryhmä esittää, että tulohajautukseen liittyvää raportointia kehitetään seuraavasti:

Toiminnalle asetettavien tavoitteiden seuranta on olennainen osa tulossopimusprosessia. Tavoitteita asetettaessa sovitaan aina samalla miten niiden toteutumista seurataan. Toiminnan arviointia hyödynnetään tavoitteita asetettaessa.

Opetusministeriölle virastojen ja laitosten keskeinen raportointiväline on toimintakertomus. Virastot ja laitokset raportoivat tavoitteiden toteutumisesta toimintakertomuksissaan tiivistystyylillä tuloraportin muodossa.

Tietojärjestelmiä kehitetään siten, että niistä saadaan mahdollisimman ajantasaisesti ja luotettavasti toimintaa kuvaavat tiedot.

Raportointia kehitetään kokonaisuutena siten, että ohjausjärjestelmään liittyvät suunnittelu- ja seurantatiedot ovat hyvin dokumentoituja ja joustavasti eri osapuolten käytössä.

Indikaattorit

Työryhmä esittää, että tiedepolitiikan toimialan tulohajautuksessa indikaattoreita kehitetään ja hyödynnetään tulostavoitteiden toteutumisen seurannassa seuraavasti:

Tulohajautuksen apuvälineenä tavoitteiden saavuttamisen arvioinnissa ja toimintojen kehittämisessä käytetään osapuolten yhdessä sopimia indikaattoreita.

Tulostavoitteita asetettaessa sovitaan samalla indikaattorit, joiden avulla tavoitteiden saavuttamista arvioidaan. Indikaattoreita voidaan tarvittaessa muuttaa. Opetusministeriön ja virastojen tai laitosten välisessä tulohajautuksessa käytetään rajallista määrää indikaattoreita. Indikaattoreita voi olla 1-4 kpl tulosaluetta kohden. Organisaatioiden sisäinen seuranta on laajempaa.

Tulosneuvotteluissa arvioidaan tulosalueittain indikaattoreiden avulla, onko organisaatio selviytynyt tehtävistään aiempaa paremmin, samalla tavoin kuin aiemmin vai aiempaa huonommin.

Opetusministeriön kirjallinen kannanotto

Työryhmä esittää, että palautemenettelyä kehitetään seuraavasti:

Opetusministeriön ja virastojen tai laitosten välisissä vuosittaisissa tulosneuvotteluissa keskustellaan toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta toimintakertomusluonnoksen ja siinä raportoitujen indikaattoreiden sekä muun mahdollisen informaation pohjalta. Keskustelussa pyritään luomaan yhteinen arvio edellisen vuoden toiminnasta ja samalla hahmottamaan tulevan toiminnan suuntaviivoja.

Opetusministeriö antaa kirjallisen kannanoton tulosneuvotteluissa käydyn keskustelun ja lopullisen toimintakertomus- ja tilinpäätösraportoinnin perusteella ottaen huomioon Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset. Palaute annetaan kesäkuussa seuraavan sopimuskierroksen ohjeiden mukana.

Arviointi

Indikaattoreihin perustuvan seurannan ohella opetusministeriön tulee tämän vuoksi säännöllisesti järjestää tiedepolitiikan toimialan virastojen ja laitosten kokonaisarvioinnit. Toiminnan tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden kuvaamiseksi on näiden lisäksi tarpeen, että aika ajoin suoritetaan sen kaltaisia toimialan tilaa yleisemmin kuvaavia arviointeja kuin ovat olleet Suomen Akatemian tuottamat Suomen tieteen tila ja taso -katsaukset ja arkistolaitoksen toimesta tehty arkistotoimen tila -kartoitus.

Muut ehdotukset

Työryhmä ehdottaa lisäksi, että tiedepolitiikan toimialan virastojen ja laitosten ohjausta kehitetään ja tulosohjauksen toteutumista seurataan vuosittain järjestettävässä yhteisessä kokouksessa.

II Tulosoikeuden kehittäminen tiedepolitiikan toimialalla, osahankkeet

SUOMEN AKATEMIAN TULOSOIKEUS

1 TAUSTAA JA NYKYTILA

Laki Suomen Akatemiasta tuli voimaan 1.1.1995. Lain mukaan Akatemiassa on hallitus ja asetuksella säädettävät tieteelliset toimikunnat. Toimikuntia on neljä; biotieteiden ja ympäristön tutkimuksen toimikunta, kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta, luonnontieteiden ja tekniikan tutkimuksen toimikunta ja terveyden tutkimuksen toimikunta.

Suomen Akatemian hallinnosta vastaa noin 130 henkilön hallintovirasto. Hallintovirasto jakautuu toimikuntia vastaaviin tutkimuksen yksiköihin sekä tukitoiminnoista vastaaviin yksiköihin, joita ovat tietohallintoyksikkö, hallintoyksikkö, kansainvälisten suhteiden yksikkö, talousyksikkö ja viestintäyksikkö. Asioiden valmistelua ja toimeenpanoa varten Akatemiassa on lisäksi horisontaaliryhmiä sekä muita valmistelu- tai työryhmiä.

Akatemian hallintoa ohjaa johtosääntö, jota on viimeksi uudistettu 28.1.2002. Akatemian sisäistä hallintoa kehitetään mm. työjärjestystä muuttamalla.

Opetusministeriön ja Suomen Akatemian välillä solmittiin ensimmäinen tulossopimus vuonna 1995. Aluksi sopimukset olivat kaksivuotisia. Ensimmäinen kolmivuotinen sopimus tehtiin vuonna 2000.

Suomen Akatemiassa sisäistä ohjausta toteutetaan siten, että pääjohtaja ja toimikuntien puheenjohtajat allekirjoittavat seuraavaa sopimuskautta koskevat tulossopimukset, ensimmäiset vuosille 1997 - 1998 kohdistuvat tulossopimukset allekirjoitettiin vuonna 1996.

Suomen Akatemian pääjohtajan ja hallintoviraston (hallintojohtajan edustuksella) välinen tulossopimus, toimintamenojen käyttösuunnitelma ja tulossopimus, tehtiin ensimmäisen kerran vuonna 1996 vuodelle 1997. Samoin hallintoviraston sisällä yksiköt tekivät tulossopimukset hallintojohtajan kanssa ensimmäisen kerran vuodelle 1997.

Nykyisen johtosäännön mukaan tutkimuksen yksiköt ja kansainvälisten suhteiden yksikkö tekevät tulossopimuksen tutkimusjohtajan kanssa ja muut hallintoviraston yksiköt hallintojohtajan kanssa.

2 TULOSOHJAUSPROSESSIN KEHITTÄMINEN

Tulosohjauksen yhtenä suurena haasteena on ohjaukseen vaikuttavien eri suunnitteluasiakirjojen aikataulujen ja tulossopimuskausien yhteensovittaminen. Esimerkiksi Suomen Akatemian

on otettava sisäisissä aikatauluissaan huomioon hallituksen ja toimikuntien jäsenten osittainen

vaihtuminen kerran kolmessa vuodessa. Mainittu sykli ei välttämättä ole sama kuin hallitusohjelman voimassaolokausi tai valtion tiede- ja teknologianeuvoston katsausten kaudet. Liitteessä 9 on kuvattu tiedepolitiikan toimialan ja Suomen Akatemian keskeisimpien strategisten suunnitteluasiakirjojen aikatauluja vuosina 2002 - 2004.

Opetusministeriön tulosohjausprosessia ja siihen liittyvää aikataulua sitoo mm. valtiovarainministeriön vuosittain antamat ja jonkin verran muuttuvat talousarvion valmistelun aikataulut. Tiedepolitiikan toimialan tulosohjausprosessin nykytila koskien valtiovarainministeriötä, opetusministeriötä ja Suomen Akatemiaa vuosina 2001 - 2002 on kuvattu liitteessä 7 ja työryhmän ehdotus vuodelle 2003 on kuvattu liitteessä 8.

3 TULOSSOPIMUSTEN KEHITTÄMINEN

Voimassaoleva opetusministeriön ja Suomen Akatemian tulossopimus vuosille 2001 - 2003 jakaantuu kolmeen osaan: I Suomen Akatemian toiminta-ajatus, II Suomen Akatemian toiminnan tavoitteet ja III voimavarat. Sopimuksessa kukin tavoite sisältää toimenpidelistan, eräänlaisen sopimuskauden hankesalkun.

Tulosohjausta tulisi työryhmän mielestä kehittää niin, että tulosohjauksessa painotetaan tavoitteiden ja voimavarojen yhteyttä, jolloin myös kustannusten seuranta tulosalueittain olisi mahdollista.

Tulosalueet ja tulostavoitteet

Tavoitteena on kirjata tulossopimukseen tulosalueet ja niille asetettavat tulostavoitteet. Tavoitteiden toteutumista seurataan tietyillä indikaattoreilla tai niiden yhdistelmillä.

Työryhmä hahmotteli alustavasti Akatemian tulosalueita seuraavasti:

1. Tutkimusedellytysten ja -ympäristöjen yleinen kehittäminen
2. Tutkijanuraan liittyvät toimet
3. Tiedepoliittinen asiantuntemus
4. Tieteen ja yhteiskunnan vuorovaikutus

Havainnollistaakseen tulossopimusta, sen rakennetta ja sisältöä, työryhmä teki luonnoksen opetusministeriön ja Suomen Akatemian väliseksi tulossopimukseksi vuosille 2004 - 2006. Luonnos ei kuitenkaan sido kumpaakaan osapuolta, mutta antaa pohjan ja tukea seuraavan tulossopimuskierron neuvotteluille keväällä 2003. Luonnoksessa on aikaisempien sopimusten tapaan edelleen kolme osiota.

Seuraava esimerkki kuvaa mahdollista tulossopimusta:

I osio Suomen Akatemian päätavoite on, että suomalainen tieteellinen tutkimus on korkeatasoista ja näkyvää.

II osio Tulossopimuksessa on neljä tulosaluetta, joista yksi on "tutkijanuraan liittyvät toimet".

Kyseisen tulosalueen tavoite on, että Suomen Akatemia vastaa ammattimaiseen tutkijanuraan liittyvillä toimillaan osaltaan siitä, että Suomessa on riittävä ja korkeatasoinen tutkijakunta.

Tulosaluetta voidaan kuvata seuraavilla tavoitekokonaisuuksilla:

- tutkijakoulujen toiminnan laatu ja Akatemian tuki
- ammattimaisen tutkijanuran tukeminen
- naisten tutkijauran ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja
- nuorten tutkijanuran edistäminen

Esimerkiksi tavoitekokonaisuutta "naisten tutkijauran ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen" voidaan raportoida seuraavilla tavoilla:

- naisten lukumäärä ja osuus tutkimusvirkoihin nimitetyistä ja niiden haltijoista
- naisten lukumäärä ja osuus akatemiattutkijan kannusterahan saajista
- naisten lukumäärä ja osuus (tutkijatohtorin) paikkoja saaneista ja niiden hakijoista
- naisten lukumäärä ja osuus varttuneista tutkijoista
- naisten lukumäärä ja osuus käytetyistä asiantuntijoista

Voimavarat

Tulossopimuksen kolmas osio on voimavarat. Voimassa olevan tulossopimuksen vuosille 2001 – 2003 mukaisesti Suomen Akatemia saa rahoituksensa toimintamenoihin valtion talousarvion momentilta 29.88.21 ja tutkimusmäärärahoihin momenteilta 29.88.50 ja 29.88.53 (veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot tieteen tukemiseen). Tutkimusmäärärahat määräytyvät talousarviossa päätettyjen myöntövaltuuksien käytöstä arvioituista menoista. Lisäksi Suomen Akatemian vastuulla olevat rahoitusosuudet kansainvälisille järjestöille osoitetaan momentilta 29.88.66.

Tällä hetkellä on käynnissä hankkeita, joiden varainkäyttö osoitetaan Akatemian budjetin kautta, esimerkiksi J. V. Snellman 200-vuotta ja J. K. Paasikiven elämänkerran kirjoittaminen – hankkeet, mutta joiden budjetit eivät ole sisältyneet tulossopimukseen.

Suomen Akatemian toiminnan laajentuessa ja kansainvälistyessä myös määrärahatarpeet ovat kasvaneet, ja määrärahojen oikea mitoitus eri momenteilla suhteessa asetettuihin tavoitteisiin on entistä tärkeämpää. Akatemian voimavaroihin liittyviä ongelmia on erityisesti tutkimusmäärärahojen osoittaminen kahdelta eri perusteiselta momentilta (kolmivuotinen siirtomääräraha ja veikkauksen vuosittainen arviomääräraha).

Tieteen veikkausvoittovarojen momenttiin 29.88.53 vaikuttavassa toimintaympäristössä on tapahtunut muutoksia. Vuonna 2001 muutettiin raha-arpajaislakia, minkä perusteella tieteen prosenttiosuus veikkauksen tuotosta on pienempi kuin aiemmin. Lisäksi Veikkaus Oy Ab tuottaa vähemmän voittoa kuin viimevuosien talousarvioihin on arvioitu.

Työryhmä ehdottaa, että Suomen Akatemian voimavarojen mitoittamista talousarviossa ja niiden kohdentamista tulossopimuksessa kehitetään seuraavasti:

Budjetointimenettelyä kehitetään ja selkeytetään toiminnan pitkäjänteistä suunnittelua tukemiseksi. Määrärahojen mitoituksen on oltava oikeassa suhteessa asetettuihin tehtäviin.

Tulossopimuksissa toiminnalle asetettavat tavoitteet ja voimavarat ovat yhteydessä toisiinsa. Kustannuksia seurataan tulosalueittain.

Tulossopimukseen merkitään kaikki eri momenteilta osoitettavat määrärahat.

4 TULOSTAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEN SEURANTA

Työryhmä ehdottaa:

Toiminnan seuranta, erityisesti kustannuslaskentaa ja valtuusseuranta kehitetään.

*Tulossopimukseen kirjataan tulosalueet ja tulostavoitteet sekä alustavasti tavoitekokonaisuu-
det, joiden toteutumista mitataan sopivilla indikaattoreilla. Tuloksista raportoidaan tulosrapor-
tissa ja toimintakertomuksessa.*

*Lisäksi työryhmä ehdottaa, että määräajoin, noin 10 vuoden välein, tehdään laajempi koko-
naisarviointi, jossa arvioidaan Suomen Akatemian toiminta kokonaisuudessaan. Akatemia
arvioitiin edellisen kerran vuonna 1992. Vuonna 2002 on aloitettu Akatemian toiminnan kan-
sainvälisen arvioinnin suunnittelu. Tämä arviointi valmistuu vuoden 2004 alussa.*

Virastolla voi olla sisäisessä käytössään useampia indikaattoreita tai niiden yhdistelmiä, mut-
ta ministeriölle raportoidaan tulossopimuksessa otsikkotasolla sovitulla indikaattoreilla, tulos-
raportilla, toimintakertomuksella ja tilinpäätösasiakirjoilla. Tämän lisäksi toimintakertomuk-
sessa voidaan esittää myös muita indikaattoreita ja tilastoja.

Tulostavoitteiden toteutumisen seurantaan liittyy myös opetusministeriön palaute Suomen
Akatemialle kirjallisena kannanottona, joka annettiin ensimmäisen kerran keväällä 2002.

ARKISTOLAITOKSEN TULOSOHJAUS

1 TAUSTAA JA NYKYTILA

Arkistolaitoksen nykyinen organisaatio ja tehtävät perustuvat vuoden 1994 arkistolakiin ja asetukseen arkistolaitoksesta. Arkistolaitokseen kuuluvat Kansallisarkisto ja seitsemän maakunta-arkistoa, jotka ovat Hämeenlinnan, Joensuun, Jyväskylän, Mikkelin, Oulun, Turun ja Vaasan maakunta-arkistot. Kansallisarkisto johtaa arkistolaitoksen toimintaa, ohjaa arkistointia, toimii valtakunnallisena keskusarkistona ja toimialansa tutkimus- ja kehittämiskeskusena. Maakunta-arkistot ovat Kansallisarkiston alaisia piirihallintoviranomaisia, alueellisia keskusarkistoja sekä tutkimus- ja kehittämiskeskuksia.

Arkistolaitoksen toimintaa ohjaa ja valvoo valtioneuvoston kolmeksi vuodeksi asettama johtokunta. Arkistolaitoksen jokaisella yksiköllä on työjärjestys, jossa määrätään johtamisesta, yksikköjen tehtävistä ja organisaatiosta. Arkistolaitoksen henkilöstön kokonaismäärä on noin 240. Kansallisarkisto toimii myös yksityisluontoisten lakisääteistä valtionapua saavien arkistojen valtionapuviranomaisena. Arkistolaitoksen perimistä maksuista säädetään opetusministeriön asetuksella arkistolaitoksen suoritteiden maksuista.

Arkistolaitos solmi opetusministeriön kanssa ensimmäisen tulossopimuksen vuonna 1994. Tulossopimukset olivat vuosina 1994 - 1999 yksivuotisia. Vuosina 2000 ja 2001 tulossopimukset solmittiin kolmivuotisiksi kaudelle 2000 - 2002. Nykyinen tulossopimus käsittää kauden 2001 - 2003. Voimavaroista on sovittu joka vuosi erikseen.

Kansallisarkisto käy kunkin vuoden lopussa seuraavaa vuotta koskevat tulosneuvottelut maakunta-arkistojen kanssa.

2 TULOSOHJAUSPROSESSIN KEHITTÄMINEN

Tulosohjausprosessia säätelee useiden eri ohjelmien ja asiakirjojen aikataulut. Tiedepolitiikan toimialan tulosohjausprosessin nykytila ja työryhmän ehdotus on kuvattu liitteessä 7. Liitteessä on tiedepolitiikan toimialan virastona Suomen Akatemia, mutta esitys on sovellettavissa myös arkistolaitokseen.

3 TULOSSOPIMUSTEN KEHITTÄMINEN

Opetusministeriön ja arkistolaitoksen voimassaolevassa tulossopimuksessa vuosille 2001 – 2003 on kolme osaa: I arkistolaitoksen toiminta-ajatus ja tehtävät, II tulostavoitteet ja III voimavarat. Tulossopimukseen kuuluu lisäksi liite, jossa on esitetty keskeiset suoritteet (määrälliset tulostavoitteet). Sanalliset tavoitteet ovat enemmän erilaisten tehtävien ja toimenpiteiden kuvausta kuin varsinaisia tulostavoitteita.

Työryhmä on esittänyt, että kolmivuotinen tulossopimus laaditaan niin, että siinä on viraston toiminta-ajatus, toiminnalle sovittavat tavoitteet tulosalueittain ryhmiteltynä sekä sovitut tavoitteiden raportointimenettelyt ja voimavarat. Tulosohjauksessa painotetaan strategista tavoitteenasettelua sekä tavoitteiden ja määrärahojen välistä yhteyttä.

Tulosalueet ja tulostavoitteet

Työryhmä kävi läpi arkistolaitoksen nykyisiä tulosalueita ja totesi ne toimiviksi. Arkistolaitoksen nykyiset tulosalueet ovat arkistoaineoksen säilyttäminen ja käytettävyyden kehittäminen, tietopalvelu sekä arkistotoimen yleinen kehittäminen ja ohjaus. Työryhmä laati myös mallin, jossa kuvataan arkistolaitoksen yhden keskeisen tulosalueen tavoitteet sekä indikaattorit, joilla voi seurata toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Arkistolaitoksessa on edellä mainitut kolme tulosaluetta, joista esimerkiksi otetaan *Arkistotoimen yleinen kehittäminen ja ohjaus*

Tulosalueen tavoite:

Julkisten ja yksityisten yhteisöjen ohjauksen avulla parannetaan niiden valmiuksia hoitaa tehokkaasti ja taloudellisesti asiakirjahallintoaan ja arkistotointaan sekä varmistetaan niiden tietoaineistojen säilyminen, käytettävyys ja eheys. Arkistolaitos määrittelee, mitkä julkisen hallinnon asiakirjat säilytetään pysyvästi ja varmistaa, että valtion viranomaisten pysyvästi säilytettävä, analogisessa ja digitaalisessa muodossa oleva, siirtoikäinen arkistoaines saadaan arkistolaitokseen järjestettynä ja luetteloituna yhtenäisten periaatteiden mukaisesti.

Toiminto/indikaattorit:

1. Kehittäminen ja tarkastukset (arkistointia koskevien normien ja ohjeiden anto, neuvonta ja tarkastukset)
  - norminannon ajantasaisuus ja kattavuus
2. Seulonta (asiakirjojen arvonmääritys ja määräykset pysyvästä säilyttämisestä)

- seulontapäätösten vaikutus hyllymetri/vuosi, euroa/vuosi
- 3. Koulutus (maksulliset kurssit ja teemapäivät, maksuttomat teemapäivät sekä arkistotutkintojen järjestäminen)
  - arkistokoulutettujen määrä virastoissa vuositasolla suhteessa tarkastuskohteisiin

Toiminnoille yhteiset indikaattorit:

- viranomaiskyselyt (joka 5. vuosi suppea ja joka 10. vuosi laaja kysely)
- luovutusten kunnon arviointi
- (suoritemäärät ja kustannustehokkuus siirretty sisäisen seurannan piiriin, yllä olevat indikaattorit mittaavat lähinnä toimintojen vaikuttavuutta)

Voimavarat

Tulosohjauksessa tulisi ottaa huomioon sekä valtionhallinnon ohjausjärjestelmien yleinen kehittäminen että toimialan organisaatioiden erityispiirteet. Lisäksi määrärahojen mitoituksen tulisi olla oikeassa suhteessa asetettuihin tavoitteisiin.

Arkistolaitoksen määrärahat osoitetaan toimintamenomomentilta 29.88.22 (2-vuotinen siirtomääräraha). Kehysneuvotteluissa ja määrärahojen mitoituksessa on osoittautunut ongelmalliseksi ottaa huomioon arkistolaitoksen erityispiirre ja keskeinen perustehtävä, asiakirjojen säilyttäminen. Perinteisessä muodossa olevien asiakirjojen säilyttäminen merkitsee välttämättä isoja tilakustannuksia, joiden hoitaminen ilman vastaavaa resurssilisäystä vie jatkuvasti kasvavaa osaa toimintamenobudjetista. Esimerkiksi vuoden 2003 tulossopimukseen liittyvässä tulosneuvottelussa jouduttiin sopimaan tiettyjen, jo aiemmin päätettyjen keskeisten kehittämishankkeiden poisjättämisestä. Työryhmä pitää tärkeänä, että *arkistolaitos voisi toteuttaa perustehtäviensä ohella myös hallitusohjelmaa tukevia kehittämishankkeita.*

Työryhmä ehdottaa, että arkistolaitoksen voimavarojen mitoittamista talousarviossa ja niiden kohdentamista tulossopimuksessa kehitetään seuraavasti:

Budjetointimenettelyä tulee kehittää toiminnan pitkäjänteistä suunnittelua tukevaksi. Määrärahojen mitoituksen on oltava oikeassa suhteessa asetettuihin tehtäviin.

Tulossopimuksissa toiminnalle asetettavien tavoitteiden ja voimavarojen tulee olla yhteydessä toisiinsa.

Kansallisarkisto toimii myös yksityisluontoisten lakisääteistä valtionapua saavien arkistojen valtionapuviranomaisena. Lakimääräistä ja harkinnanvaraista valtionapua voidaan myöntää arkistoille, jotka valtioneuvosto on hyväksynyt yksityisluontoisia arkistoja koskevan lain piiriin. Valtionavustus voi olla 80 % laissa mainituista todellisista ja hyväksyttävistä menoista. Näiden arkistojen lainmukaiset menot maksetaan veikkausvoittovaroista momentilta 29.88.53.02. Osa arkistojen rahoituksesta tulee niitä ylläpitäviltä yhteisöiltä. Arkistolaitos ei voi näin ollen käydä tulosneuvotteluja yksityisluontoisten arkistojen kanssa. Työryhmä katsoo kuitenkin, että *arkistolaitoksen tulee raportoida näiden arkistojen toiminnasta toimintakertomuksessaan.*

4 TULOSTAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEN SEURANTA

Laitosten säännöllistä arviointia voi käyttää makrotason seurantavälineenä. Arvioinnin ajankohdan valinnan kriteereitä voivat olla esimerkiksi tulossopimuskausi tai laitoksen toimintaympäristössä tapahtuneet huomattavat muutokset.

Arkistolaitos arvioitiin edellisen kerran Kansallisarkiston pyynnöstä vuonna 1996, kaksi vuotta uuden arkistolain voimaantulon jälkeen. *Työryhmä mielestä arkistolaitoksen seuraava arviointi pitäisi ajoittaa seuraavan tulossopimuskauden keskivaiheille vuosiin 2005 - 2006 niin, että siitä saadut tiedot hyödyttäisivät uuden tulossopimuskauden 2007 - 2009 tavoitteiden laadintaa.*

KOTIMAISTEN KIELTEN TUTKIMUSKESKUKSEN TULOSOHJAUS

1 TAUSTAA JA NYKYTILA

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toiminnasta ja tehtävistä säädetään vuonna 1976 voimaan tulleella lailla Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta ja vuonna 1994 voimaan tulleella asetuksella. Tutkimuskeskuksen perimistä maksuista säädetään opetusministeriön asetuksella Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen eräistä suoritteista perittävistä maksuista. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen yhteydessä toimii lisäksi Kääntäjien tutkintolautakunta, joka järjestää viralliseen kääntäjätutkintoon liittyviä kokeita ja myöntää oikeuden toimia virallisena kääntäjänä. Kääntäjien tutkintolautakunnasta ja virallisista kääntäjistä säädetään erillisin säädöksin.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus on kielentutkimus- ja asiantuntijalaitos, jonka tehtävänä on lisätä tietoa kotimaisista kielistä ja niiden asemasta yhteiskunnassa sekä luoda osaltaan edellytyksiä kielelliselle tasa-arvolle Suomessa. Tutkimuskeskuksella on johtokunta, jonka opetusministeriö määrää kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Tutkimuskeskuksen asiantuntijaeliiminä ovat suomen, ruotsin ja saamen kielen lautakunnat sekä viittomakielen ja romanikielen lautakunnat. Lautakuntien toiminnasta sekä tutkimuskeskuksen toiminnasta määrätään tarkemmin työjärjestyksessä. Työjärjestys on vuodelta 1993. Tutkimuskeskuksen henkilöstön määrä on noin 100.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus solmi opetusministeriön kanssa ensimmäisen tulossopimuksen vuonna 1994. Tulossopimukset olivat vuosina 1994 - 1999 yksivuotisia. Vuosina 2000 ja 2001 tulossopimukset solmittiin kolmivuotisiksi kaudelle 2000 - 2002. Nykyinen tulossopimus käsittää kauden 2001 - 2003. Voimavaroista on sovittu joka vuosi erikseen. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus on opetusministeriön maksupiste.

2 TULOSOHJAUSPROSESSIN KEHITTÄMINEN

Tulosohjausprosessia säätelee useiden eri ohjelmien ja asiakirjojen aikataulut. Tiedepolitiikan toimialan tulosohjausprosessin nykytila ja työryhmän ehdotus on kuvattu liitteessä 7. Liitteessä on tiedepolitiikan toimialan virastona Suomen Akatemia, mutta esitys on sovellettavissa myös Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseen.

3 TULOSSOPIMUSTEN KEHITTÄMINEN

Opetusministeriön ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen voimassaolevassa tulossopimuksessa vuosille 2001 - 2003 on kolme osaa: I Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toiminta-ajatus, II toiminnan tavoitteet sekä III voimavarat. Tavoiteosassa todetaan, että toiminta painottuu pääasiassa neljään vakiintuneeseen lohkoon (tulosalueeseen), joita ovat sanakirjojen laatiminen, kielenhuolto, erilaiset tutkimushankkeet sekä aineistojen ylläpito ja niiden tavoitettavuuden edistäminen.

Tavoitteet ovat sanallisia ja pääasiassa erilaisten toimenpiteiden ja erikoishankkeiden kuvauksia. Koko toimintaa kattavia määrällisiä tavoitteita tutkimuskeskuksella ei ole, vaan tavoitteena voi olla esimerkiksi sanakirjan valmistuminen tietyssä aikana.

Työryhmä on esittänyt, että kolmivuotinen tulossopimus laaditaan niin, että siinä on viraston toiminta-ajatus, toiminnalle sovittavat tavoitteet tulosalueittain ryhmiteltynä sekä sovitut tavoitteiden raportointimenettelyt ja voimavarat. Tulosohtauksessa painotetaan strategista tavoitteenasettelua sekä tavoitteiden ja määrärahojen välistä yhteyttä.

Tulosalueet ja tulostavoitteet

Työryhmä on esittänyt, että tulosaluejaot ovat selkeitä kokonaisuuksia, jotka oleellisella tavalla kuvaavat laitoksen tehtävää yhteiskunnassa. Työryhmä kävi läpi tutkimuskeskuksen nykyisiä tulosalueita (lohkoja) ja päätyi kolmeen tulosalueeseen: kielentutkimukseen, kielenhuoltoon ja tietohuoltoon.

Työryhmän keskusteluissa nousi yhdeksi keskeiseksi ongelmaksi se, miten tavoitteiden toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan laitoksessa, jonka työ ei ole määrällisesti mitattavaa ja jonka tavoitteisiin vaikuttavat monet laitoksesta riippumattomat tekijät.

Seuraavassa on malliluontoisesti esitetty tutkimuskeskuksen tulosalueet, niiden tavoitteet sekä tavoitteisiin liittyvät indikaattorit.

Kielentutkimuksen tavoite on selvittää suomalaisen kielenkäytön ja kieliyhteisön nykytilaa ja historiaa sekä raportoida tästä niin tiedeyhteisölle kuin suurelle yleisöllekin.

Kielenhuollon tavoite on huolehtia siitä, että kieliyhteisöllä on käytössään toimiva ja kehittyvä yleiskieli ja että yhteisön jäsenet saavat siitä riittävästi tietoa. Tavoitteena on myös, että suomen ja ruotsin käyttö säilyy kaikilla yhteiskunnan aloilla.

Tietohuollon tavoitteena on tutkimuskeskuksen kannalta relevanttien kielentutkimusaineistojen ylläpitäminen, tuottaminen ja kehittäminen niin, että ne palvelevat paitsi Kotimaisten kielten tutkimuskeskusta myös tiedeyhteisöä ja suurta yleisöä.

Indikaattorit

1. Julkaisut

Sisältää kaikki tutkimuskeskuksen julkaisut. Jaottelu tieteellisiin ja populaareihin monografi-oihin, artikkeleihin ja toimitettuihin teoksiin. Sanakirjat ja lehdet voidaan kuvata omana ryhmänä

2. Palvelut

Sisältää kaikki Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen palvelut. Nämä suuntautuvat suurelle yleisölle ja ovat kenen tahansa tilattavissa. Osa näistä on maksullisia. Kielikysymykset, koulutus, tekstien yms. tarkistus, arkistokäynnit, kirjastokäynnit, www-sivuilla käynnit sekä kääntäjän tutkinnon palvelut.

3. Toiminta tiede- ja asiantuntijayhteisössä

Sisältää asiantuntijana toimimisen sekä tieteellisissä että muissa asiantuntijatehtävissä. Esitelmät, lausunnot, työryhmien jäsenyydet, esiintymiset tiedotusvälineissä, tutkijavieraat ja -vierailut jne.

Näiden pysyviä toimintoja seuraavien ja mittaavien indikaattoreiden lisäksi voidaan vuosittain/tulossopimuskausittain asettaa erityistavoitteita, joita seurataan erikseen sovitulla tavalla (esim. uudet laajat aineistohankkeet, organisaation uudistus tms. kehittämishanke).

Tulosalueet ja indikaattorit

Kielentutkimus

indikaattori 1

indikaattori 3

Kielenhuolto

indikaattori 1

indikaattori 2

indikaattori 3

Tietohuolto

indikaattori 2

Voimavarat

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen määrärahat osoitetaan kahdella eri momentilla: toimintamenomomentilla 29.88.23 (2-vuotinen siirtomääräraha) sekä momentilla 29.88.53.3. (veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot tieteen edistämiseen). Veikkausvoittovaroista osoitettava määräraha on myös tarkoitettu pysyväisluonteisen toiminnan rahoittamiseen.

Määrärahojen osoittaminen eri momenteilta tutkimuskeskuksen perustehtäviin on jossain määrin ongelmallista. Veikkausvoittovarojen tuoton pieneneminen on myös otettava huomioon.

Opetusministeriö esittääkin kauden 2004 - 2007 toiminta- ja taloussuunnitelmaan tutkimuskeskuksen toimintamenomomentin rahoituksen kasvattamista ja vastaavasti veikkausvoittovaramomentin määrärahan lakkauttamista.

Työryhmä ehdottaa, että

Budjetointimenettelyä kehitetään toiminnan pitkäjänteistä suunnittelua tukevaksi. Määrärahojen mitoituksen on oltava oikeassa suhteessa asetettuihin tehtäviin.

Tulossopimukseen merkitään mahdollisimman kattavasti kaikki eri momenteilta osoitettavat määrärahat

4 TULOSTAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEN SEURANTA

Työryhmä suosittelee laitosten säännöllistä arviointia määräajoin. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus arvioitiin edellisen kerran vuonna 1999. *Työryhmän mielestä tutkimuskeskuksen seuraava arviointi pitäisi ajoittaa kaudelle 2007 – 2009.*

VARASTOKIRJASTON TULOSOHJAUS

1 TAUSTAA JA NYKYTILA

Varastokirjaston tehtävänä on vastaanottaa ja säilyttää tieteellisistä ja yleisistä kirjastoista siirrettävää aineistoa sekä asettaa se tarvitsijoiden käyttöön. Varastokirjaston tehtävistä säädetään vuonna 1988 säädetyllä lailla Varastokirjastosta ja vuonna 1992 säädetyllä asetuksella. Kirjaston suoritteiden maksullisuudesta säädetään opetusministeriön päätöksessä kirjasto- ja tietopalveluista perittävistä maksuista. Kirjaston toimintaa ohjaa opetusministeriön kolmeksi vuodeksi kerrallaan nimittämä johtokunta. Kirjaston työjärjestys on vuodelta 1993. Kirjastonjohtajan apuna toimii johtoryhmä. Varastokirjaston henkilömäärä on noin 23 henkilötyövuotta. Varastokirjasto on opetusministeriön maksupiste.

Opetusministeriö ja Varastokirjasto ovat tehneet tulossopimuksen 1990-luvun puolivälistä lähtien. Vuoteen 1999 asti tulossopimukset olivat yksivuotisia. Vuosina 2000 ja 2001 tulossopimukset solmittiin kolmivuotisiksi kaudelle 2000 - 2002. Nykyinen tulossopimus käsittää kauden 2001 - 2003. Voimavaroista on sovittu joka vuosi erikseen.

2 TULOSOHJAUSPROSESSIN KEHITTÄMINEN

Tulosohjausprosessia säätelee useiden eri ohjelmien ja asiakirjojen aikataulut. Tiedepolitiikan toimialan tulosohjausprosessin nykytila ja työryhmän ehdotus on kuvattu liitteessä 7. Liitteessä on tiedepolitiikan toimialan virastona Suomen Akatemia, mutta esitys on sovellettavissa myös Varastokirjastoon.

3 TULOSSOPIMUSTEN KEHITTÄMINEN

Opetusministeriön ja Varastokirjaston voimassaolevassa tulossopimuksessa vuosille 2001–2003 on kolme osaa: I Varastokirjaston toiminta-ajatus, II tulostavoitteet ja III voimavarat. Varastokirjaston tulossopimus tulostavoitteineen on esitetty hyvin lyhyesti. Tavoitteet ovat sanallisia ja tavoitteena voi myös olla määräaika. Nykyisessä tulossopimuksessa on neljä tavoitetta. Tavoitteet liittyvät tilan vapauttamiseen muissa kirjastoissa, vastaanotetun aineiston käsittelyaikaan, kaukopalveluun sekä alan kehittämiseen.

Työryhmä on esittänyt, että kolmivuotinen tulossopimus laaditaan niin, että siinä on viraston toiminta-ajatus, toiminnalle sovitut tavoitteet tulosalueittain ryhmiteltynä sekä sovitut ta-

voitteiden raportointimenettelyt ja voimavarat. Tulosohjauksessa painotetaan strategista tavoitteenasettelua sekä tavoitteiden ja määrärahojen välistä yhteyttä

Tulosalueet ja tulostavoitteet

Tulosalueet määritellään siten, että lähtökohtana on kunkin viraston ja laitoksen tehtävät. Tehtävämäärittelyn pohjana ovat asianomaiset lait tai asetukset. Tulosaluejaot ovat selkeitä kokonaisuuksia, jotka oleellisella tavalla kuvaavat viraston tai laitoksen tehtävää yhteiskunnassa.

Työryhmä päätyi kolmeen tulosalueeseen, joita ovat

1. tilan vapauttaminen
2. aineiston käsittely ja säilyttäminen
3. kaukopalvelu

Indikaattoreita voivat olla esimerkiksi

1. tilan vapautuminen muissa kirjastoissa/hm, kulut, vaikuttavuus/teoreettinen kustannussäästö
2. määrä, nopeus, yksikkökustannukset
3. laatu, nopeus, tyytyväisyys

Voimavarat

Varastokirjaston voimavarat osoitetaan momentille 29.88.24 (2-vuotinen siirtomääräraha). Työryhmä katsoo, että *Varastokirjaston budjetointimenettelyä tulee kehittää toiminnan pitkäjänteistä suunnittelua tukevaksi.*

4 TULOSTAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEN SEURANTA

Työryhmä suosittelee laitosten säännöllistä arviointia määräajoin. Varastokirjastoa ei ole aiemmin arvioitu. Varastokirjasto on kuitenkin keskeinen osa Suomen kirjastoverkkoa. Työryhmä katsoo, että Varastokirjaston toimintaa, tavoitteita sekä rahoitusta tulisi arvioida osana koko kirjastojärjestelmää ja erityisesti osana yliopistokirjastoverkostoa. *Varastokirjaston arviointi tulisi ajoittaa seuraavaan tulossopimuskauteen, esimerkiksi vuoteen 2005.*

Tiedepolitiikan toimialan ohjausjärjestelmään liittyviä säädöksiä, määräyksiä ja ohjeita

I Asiakirjojen ohjeet

Virastot ja laitokset laativat toiminta- ja taloussuunnitelmansa sekä talousarvioehdotuksensa ottaen huomioon talousarvioasetuksen (1243/1992), valtioneuvoston päätöksen talousarvioehdotusten sekä toiminta- ja taloussuunnitelmien periaatteista 8.3.2001 ja valtiovarainministeriön määräyksen 21.3.2001 (TM 0103).

Tilinpäätöslaskelmat ja toimintakertomus laaditaan noudattaen talousarviolakia (423/1988) ja -asetusta (1234/1992) sekä valtiovarainministeriön ja Valtiokonttorin määräyksiä ja ohjeita.

Toimintakertomusluonnokseen on sisällytettävä kuvaus toimintaympäristöstä ja siinä tapahtuneista muutoksista sekä kuvaus toiminnan tuloksellisuudesta suhteessa asetettuihin tavoitteisiin.

II Laki ja asetus valtion talousarviosta

Valtion budjetti - Talousarvio - Laki ja asetus valtion talousarviosta

Laki valtion tulo- ja menoarviosta 423/1988 ja muutoksia:

- Laki valtion tulo- ja menoarviosta annetun lain muuttamisesta 165/1992
- Laki valtion talousarviosta annetun lain muuttamisesta 307/1992
- Laki valtion talousarviosta annetun lain muuttamisesta 978/1995
- Laki valtion talousarviosta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta 380/1996

Asetus valtion talousarviosta 1243/1992 ja muutoksia:

- Asetus valtion talousarviosta annetun asetuksen muuttamisesta 927/1994
- Asetus valtion talousarviosta annetun asetuksen 18 §:n muuttamisesta 1587/1995
- Asetus valtion talousarviosta annetun asetuksen muuttamisesta 1042/1996
- Asetus valtion talousarviosta annetun asetuksen muuttamisesta 600/1997

III Valtioneuvoston päätös talousarvioehdotusten sekä toiminta- ja taloussuunnitelman laadintaperiaatteista, 8.3.2001:

- Toiminta- ja taloussuunnittelun suunnitelmakausi on pääsääntöisesti 4 vuotta.

- Valtioneuvosto toteaa suunnittelukauden talouspoliittiset lähtökohdat ja määrittelee toiminta- ja taloussuunnittelukauden finanssipolitiikan, veropolitiikan ja julkisten menojen kehityksen kokonaistavoitteet sekä ohjaa toiminta- ja taloussuunnittelua ja talousarvion valmistelua määräraha-kehityksin sekä muilla määräyksillä ja ohjeilla.

- Ministeriöiden tulee järjestää hallinnonalansa toiminnan ja talouden suunnittelu siten, että määräraha-kehitykset ja valtioneuvoston asettamat painopisteet ja toimintalinjaukset otetaan huomioon myös tehtävittäin ja virastoittain laadittavissa suunnitelmissa. Ministeriöiden tehtävänä on antaa tarvittavat ohjeet kunkin ministeriön omalla hallinnonalalla noudatettavasta suunnittelumenettelystä ja aikataulusta.

- Valtioneuvosto antaa vuosittain ministeriölle suunnittelukautta koskevat kehykset sekä muut kannanotot.

- Hallinnonalan talousarvioehdotus laaditaan annettujen määräraha-kehysten sekä muiden määräysten mukaisesti. Ministeriöt voivat tehdä tarvittaessa ehdotuksia kehittämishankkeista.

- Ministeriöiden sekä niiden alaisten virastojen ja laitosten toiminta- ja taloussuunnitelmat ovat julkisia.

IV Valtion talousarvion yleiset soveltamismääräykset

Valtioneuvoston päätös 12.4.1995, TM 9509

"Soveltamismääräyksillä pyritään siihen, että valtioneuvoston yleisistunnossa käsiteltävät tai ministeriön päätösvaltaan kuuluvat taloudellisesti ja periaatteellisesti merkittävät asiat käsitellään valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnassa ennen niitä koskevan päätöksen tekemistä. Tällä halutaan mm. varmistua siitä, että

- toimenpiteet ovat taloudellisesti ja yhteiskunnan kokonaisedun kannalta tarkoituksenmukaisia ja riittävästi perusteltuja,
- määrärahojen käytössä ja muussa talousarvion soveltamisessa otetaan valtiontaloudellisten näkökohtien lisäksi huomioon muut julkistaloudelliset sekä myös kansantaloudelliset näkökohdat, ja että
- toimenpiteet ovat valtion talousarviota koskevien yleisten säännösten, määräysten ja periaatteiden sekä talousarvion perustelujen mukaisia.

Soveltamismääräysten tavoitteena on myös tarkoituksenmukaisen, taloudellisen ja perusteellisen ja periaatteellisen yhtenäisen menettelyn saavuttaminen valtion taloushallintoa koskevissa asioissa.

Valtion talousarvion soveltamisessa ja valtion talousarvion piiriin kuuluvien virastojen ja laitosten talouden hoidossa on noudatettava tämän päätöksen määräyksiä."

V Toiminta- ja taloussuunnitelmien sekä talousarvioehdotusten laadinta

Valtiovarainministeriön päätös 21.3.2001, TM 0103

"Hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnitelman tarkoituksena on tuottaa tietoa hallituksen talouspolitiikan toteuttamista ja toteutuksen valvontaa varten sekä varmistaa hallituksen antamien toimintalinjojen huomioonottaminen ministeriön hallinnonalan sisäisessä ohjauksessa kytkemällä hallituksen asettamat tavoitteet ja ministeriön toimintapolitiikka ja tehtävät toisiinsa. Lisäksi toiminta- ja taloussuunnitelma antaa perusteita hallinnonalojen sekä virastojen ja laitosten johtamiselle.

Toiminta- ja taloussuunnitelmien tiedot hallinnonalojen määrärahakehityksestä ovat yhdessä valtion tulojen sekä valtionvelan ja sen hoitomenojen kehitystä koskevien tietojen kanssa keskeinen lähtökohta hallituksen talous- ja finanssipoliittisessa päätöksenteossa. Tämä konkretisoituu hallituksen päättäessä seuraavia vuosia koskevasta määrärahakehityksestä ja sen jakautumisesta hallinnonaloittain.

Ministeriöiden tulee järjestää hallinnon-alansa toiminnan ja talouden suunnittelu siten, että määrärahakehitykset ja hallituksen asettamat painopisteet ja toimintalinjaukset otetaan huomioon myös tehtävittäin ja virastoittain laadittavissa suunnitelmissa. Ministeriöiden tehtävänä on antaa tarvittavat ohjeet kunkin ministeriön omalla hallinnonalalla noudatettavasta suunnittelumenettelystä ja aikataulusta."

VI Toimintakertomus ja tilinpäätöslaskelmat -ohje
Valtiokonttori 19.12.2000

Tiliviraston ja talousarvion ulkopuolella olevan valtion rahaston tilinpäätöksen on annettava oikeat ja riittävät tiedot tiliviraston ja rahaston taloudesta ja toiminnan tuloksellisuudesta (talousarvioasetus 1243/1992, 63 § 1 momentti).

Tiliviraston ja talousarvion ulkopuolella olevan valtion rahaston tilinpäätös on laadittava vuosittain varainhoitovuotta seuraavan helmikuun loppuun mennessä. Tiliviraston toimintakertomus voidaan tarvittaessa kuitenkin laatia maaliskuun loppuun mennessä (talousarvioasetus 1243/199, 63 § 4 momentti).

Toimintakertomuksen ja tilinpäätöslaskelman lisäksi hallinnossa tuotetaan myös sisäisille sidosryhmille tarkoitettuja tulosraportteja ja ulkoisille sidosryhmille tarkoitettuja vuosikertomuksia. Tulosraporttien laatiminen on sääntelemätöntä, mutta tulosjohtamisen kannalta välttämätöntä. Vuosikertomuksen, jonka laatiminen on virastolle vapaaehtoista ja vapaamuotoista, avulla luodaan ja ylläpidetään viraston yhteisökuva.

Ohje sisältää myös ohjeistusta toimintakatsauksen ja tuloksellisuuden kuvaukseen, tilinpäätöslaskelmiin ja sisäiseen valvontaan sekä maininnan allekirjoittajista.

OPETUSMINISTERIÖN JA SUOMEN AKATEMIAN VÄLINEN TULOSSOPIMUS VUOSILLE 2001—2003

TARKISTUS VUODELLE 2002

I SUOMEN AKATEMIAN TOIMINTA-AJATUS

Suomen Akatemia edistää korkeatasoista tutkimusta tieteelliseen laatuun perustuvalla pitkäjänteisellä rahoituksella, luotettavalla arvioinnilla, tiedepoliittisella asiantuntemuksella ja monipuolisella ja syventävällä kansainvälisellä yhteistyöllä. Toiminnan tulee vahvistaa suomalaisen tutkimuksen kansainvälistä arvostusta ja parantaa sen laatua, turvata tutkimuksen monimuotoisuus ja uusiutumiskyky sekä edistää sen laajamittaista hyödyntämistä kulttuurin, hyvinvoinnin ja talouden parhaaksi.

Tutkimusrahoitusta osoitetaan tutkimushankkeisiin, tutkimusohjelmien rahoittamiseen strategisesti tärkeille tutkimusaloille, tutkimuksen huippuyksiköiden vahvistamiseen ja uusien luomiseen, tutkijatohtorijärjestelmän vahvistamiseen sekä nuorten ja naisten tutkijanuran edistämiseen sekä kansainvälisen tutkimusyhteistyön laajentamiseen.

Suomen Akatemia toteuttaa valtioneuvoston 29.12.1999 hyväksymässä koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 1999 – 2004 asetettuja tavoitteita.

II SUOMEN AKATEMIAN TOIMINNAN TAVOITTEET

Suomen Akatemian tavoitteena on, että suomalainen tutkimus on korkeatasoista, monimuotoista ja uusiutumiskykyistä.

Akatemia kohdentaa pääosan voimavaroistaan yliopistoissa tehtävien korkeatasoisten tutkimushankkeiden ja –ohjelmien sekä tutkimuksen huippuyksiköiden rahoitukseen. Akatemia huolehtii rahoituksensa kattavuudesta ja pitkäjänteisyydestä niin, että tutkimusryhmien ja huippuyksiköiden tutkimusedellytykset ovat riittävästi turvatut.

Akatemia käynnistää tutkimusohjelmia ja suunnattuja hakuja ajankohtaisten tutkimusongelmien, tärkeiden tutkimusalojen sekä tieteellisen kehityksen myötä syntyvien uusien alueiden ja tieteenalojen tutkimukseen.

Akatemia pyrkii suomalaisen tutkimuksen kansainvälisen näkyvyyden ja kilpailukykyyn lisäämiseen rahoittamalla modernia, korkeatasoista tutkimusta sekä tukemalla erityisesti sellaisia tutkimusaloja, joiden odotetaan lisäpanostuksella yltävän kansainvälisiin läpimurtoihin. Akatemia kohdistaa tarvittaessa toimenpiteitä myös kilpailukykyään menettävien, mutta Suomen kannalta tärkeiden tutkimusalojen kehittämiseen.

Akatemia tehostaa toimenpiteitään tutkimuksen ja tieteellisen työn tunnetuksi tekemiseksi kansalaisten ja erityisesti nuorison keskuudessa. Akatemia pyrkii vahvistamaan tieteen asemaa ja myönteistä julkista kuvaa yhteiskunnassa.

Akatemia toteuttaa seuraavat toimenpiteet:

- [Toteutettu:] Suomen Akatemian tutkimusrahoituspäätöksiin ja tutkimusvirikapäätöksiin sisällytetään vuoden 2001 alusta lukien 12,5 %:n yleiskustannusosuus, joka laskeaan kaikista kustannuksista.
- [Toteutettu:] sopimuskauden aikana toteutetaan 1.1.2000 alkanut huippuyksikköohjelma, ohjelmaa laajennetaan vuoden 2001 aikana.
- [Toteutettu:] tutkimushankkeiden tarkoituksenmukaisen keston ja laajuuden arviointiin kiinnitetään erityistä huomiota
- kiinnittää erityistä huomiota hakemusten arvioinnissa tieteelliseen uutuusarvoon ja hankkeisiin liittyvään tieteelliseen potentiaaliin; kehittää myös uusien mahdollisuuksien kartoitusta ja arviointia
- toteuttaa tiede- ja tutkimuspolitiikkaa palvelevia arviointeja
- arvioi rahoittamiensa tutkimusohjelmia
- ottaa huomioon pohjoisen ulottuvuuden ja arktisen tematiikan tulevien tutkimusohjelmien muotoilussa läpäisyperiaatteella, mukaan lukien kansainväliset ohjelmat
- edistää eurooppalaisen tutkimusalueen (ERA) toteutumista
- suuntaa voimavaroja kansainvälisen tutkimusyhteistyön vahvistamiseen ja kehittää edelleen menettelyjä tutkimus- ja tutkijankoulutusyhteistyön edistämiseksi kaikilla tieteen aloilla
- luo edellytyksiä lukiolaisten innostamiseksi tieteeseen
- ottaa huomioon Biotekniikka 2000 -työryhmän ehdotukset
- tukee tieteen ja tiedepolitiikan tutkimusta ja tutkijankoulutusta
- koordinoi biotekniikan julkisen rahoituksen vaikuttavuuden arviointia
- vastaa Global Biodiversity Information Facility -järjestön kansallisesta jäsenosuudesta ja hankkeen vaatimasta asiantuntijapanoksesta

Suomen Akatemian tavoitteena on, että suomalainen tutkijankoulutus on korkeatasoista ja tehokasta sekä ammattitutkijoiden uramahdollisuudet ovat kilpailukykyisiä

Akatemia toimii tehokkaan ja tarkoituksenmukaisen tutkijankoulutuksen edistämiseksi. Akatemia tukee tutkijakoulujen toimintaa ja edistää tohtorin tutkinnoille asetettujen määrällisten ja laadullisten tavoitteiden saavuttamista. Tutkijakouluja vahvistetaan muun muassa kohdentamalla voimavaroja valtakunnallisiin tutkijankoulutuskursseihin, koulutettavien ohjauksen tehostamiseen ja tutkijakoulujen väliseen yhteistyöhön.

Kehittämistoimien painopiste on tohtorin tutkinnon jälkeisen tutkijanuran kehittämisessä. Noin joka viidennellä väitelleellä tulisi olla mahdollisuus kouluttautua ammattitutkijaksi Akatemian ja yliopistojen järjestelmän kautta. Akatemian ja yliopistojen virkarakenteen kehittäminen pyritään sovittamaan yhteen.

Nuorten ja naisten tutkijanuraa edistetään ja tutkijanuran esteitä poistetaan. Kansainvälistä tutkimusyhteistyötä ja tutkijoiden liikkuvuutta edistetään.

Akatemia toteuttaa seuraavat toimenpiteet:

- rahoittaa väitöskirjaa valmistelevia jatko-opiskelijoita tutkimushankkeissa.
- kohdentaa voimavaroja tutkijakoulujen ja tutkijatohtorijärjestelmän vahvistamiseen turvaten yksittäisten nuorten tohtorien mahdollisuudet hakea rahoitusta tutkimustyölleen
- [Toteutettu:] osoittaa akatemiattutkijan ja akatemiaprofessorin virkoja tutkijauralla pidemmälle edenneille tutkijoille
- [Toteutettu:] lakkauttaa nuoremman tutkijan virat asteittain vuoden 2001 loppuun mennessä ja perustaa vapautuvilla varoilla akatemiattutkijan virkoja
- lakkauttaa tutkijatohtorin virat asteittain vuoden 2002 loppuun mennessä
- pyrkii lisäämään akatemiattutkijan ja akatemiaprofessorin virkoja
- osoittaa varttuneen tutkijan palvelussuhteisiin määrärahat enintään 75 henkilötyövuoteen
- tehostaa tutkijankoulutuksen kansainvälistymistä
- poistaa naisten tutkijanuran esteitä, edistää tutkijoiden tasa-arvoa ja tasapuolista sukupuolijakaumaa ottamalla huomioon aliedustetun sukupuolen aseman valittaessa asiantuntijoita ja tehtäessä tutkimusrahoituspäätöksiä, erityisesti luonnontieteiden ja tekniikan tutkimuksen aloilla
- kehittää Akatemian tutkimuspolitiikkaa tukevia tasa-arvoindikaattoreita.

Suomen Akatemian tavoitteena on, että tutkimusta hyödynnetään laajasti kulttuurin, hyvinvoinnin ja talouden parhaaksi.

Akatemia edistää tutkimustulosten tehokasta hyödyntämistä sekä yhteiskunnan että elinkeinoelämän tarpeisiin. Akatemia yhteistyössä Tekesin ja muiden tutkimusta rahoittavien tahojen kanssa tukee yliopistojen mahdollisuuksia tutkimustulosten hyödyntämiseen ja edistää akateemista yrittäjyyttä. Tutkimustyön tulosten täysipainoinen hyödyntäminen innovaatioiden lähteenä edellyttää ensisijaisesti yliopistojen omin toimenpitein toteutettavaa tiedonsiirron kehittämistä.

Akatemia toteuttaa seuraavat toimenpiteet:

- vahvistaa rahoittajayhteistyötään muiden tahojen kanssa mm. huippuyksikköjen, tutkimusohjelmien ja klusterihankkeiden rahoituksessa
- terävöittää entisestään tutkimusohjelmien muotoilua
- tekee tiedettä tunnetuksi järjestämällä tiedekatselmuksia
- ottaa toiminnassaan huomioon tieteellisen tiedonjulkistamisen ja tietokirjoittamisen kehittämistarpeet
- edistää tutkimuksessa syntyneiden innovaatioiden hyödyntämistä
- edistää tutkimustulosten immateriaalioikeuksia käsittelevää tutkimusta ja jatkokoulutusta
- [Toteutunut:] laatii yhteistyössä tutkimuseettisen neuvottelukunnan ja yliopistojen kanssa tutkimustulosten hyödyntämisen eettiset ohjeet
- vahvistaa hyvää tieteellistä käytäntöä ja tutkimusetiikkaa

- ottaa huomioon tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TEKO-muistio) suositukset tutkijoiden ja elinkeinoelämän välisestä tutkimusyhteistyöstä.

Suomen Akatemia kehittää jatkuvasti toimintaansa tehostaakseen keskeisten tavoitteidensa toteutumista.

Akatemia seuraa ja arvioi oman toimintansa laatua ja tehokkuutta, jotta se pystyy mahdollisimman hyvin toteuttamaan toiminta-ajatustaan ja strategisia tavoitteitaan muuttuvassa toimintaympäristössä. Päätöksenteon luotettavuutta, arviointimenetelmiä ja asiantuntijamenettelyjä kehitetään edelleen. Arviointikriteereiden julkisuus ja puolueettomuus varmistetaan.

Akatemian hallintoviraston toiminnan laatua ja tehokkuutta parannetaan kehittämällä toimintatapoja ja -rakenteita sekä tietohallintoa. Tiedepoliittisen suunnittelutyön ja valmistelun asemaa hallintoviraston toiminnassa vahvistetaan. Myös tiede- ja tutkimuspoliittista ennakointia kehitetään.

Akatemia toteuttaa seuraavat toimenpiteet:

- kehittää toimintaansa siten, että hakemusten arviointi ja käsittely mm. sähköisen asiointin avulla saadaan mahdollisimman tehokkaaksi ja asiantuntevaksi
- sopeuttaa valtuuden käytöstä aiheutuvat kulut talousarvion maksatusmäärärahojen mukaisiksi
- parantaa tietojärjestelmien vuorovaikutteisuutta, palvelevuutta ja tehokkuutta
- esittää kerran toimikuntiansa toimikauden aikana arvion tieteen yleisestä tilasta ja tasosta
- kehittää edelleen toiminnan tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden mittareita ja arviointijärjestelmiä
- hoitaa johdonmukaisesti ja pitkäjänteisesti sidosryhmäsuhteitaan
- lisää ja laajentaa yhteistyötään ulkomaisten tutkimusrahoitusorganisaatioiden kanssa
- kehittää yhteisökuvaansa viestinnän keinoin siten, että Akatemian toiminta tieteellisen tutkimuksen rahoittajana, kansainvälisen tutkimusyhteistyön kehittäjänä ja tiedepoliittikan asiantuntijana tulee myös kansainvälisesti tunnetuksi
- aloittaa Suomen Akatemian arvioinnin suunnittelun vuonna 2003.

III VOIMAVARAT

Valtion vuoden 2002 talousarvioehdotuksessa esitetään seuraavaa:

Suomen Akatemian tutkimusmäärärahamomenteilta (29.88.50 ja 53) rahoitettaviin tutkimushankkeisiin saa vuonna 2002 hyväksyä uusia sitoumuksia 148 090 000 euron arvosta.

Sitoumusvaltuuden käytöstä arvioidaan valtiolle aiheutuvan menoja seuraavasti:

	1000 €	2001	2002	2003	2004	2005
Valtuus 1997	95 867,1	740,0				
Valtuus 1998	99 230,9	14 127,8	773,7			
Valtuus 1999	112 685,9	35 184,9	24 975,9			
Valtuus 2000	112 685,9	30 845,7	27 498,7	23 176,3	20 434,8	
Valtuus 2001	140 436,9	20 249,8	44 368,0	39 322,3	23 865,9	12 630,9
Valtuus 2002	148 090,0		23 915,7	53 601,5	41 492,0	21 898,1
Yhteensä		101 148,2	121 532,0	116 100,1	85 792,7	34 529,0

Vuoden 2002 talousarviossa Suomen Akatemian toimintamenomomentille 29.88.21 merkittään 26 131 000 euroa, jossa on otettu lisäyksenä huomioon 302 000 euroa palkkaseurantaselvityksen mukaisiin tarkistuksiin ja 79 000 euroa IIASA -työryhmän toimintamenoja siirtona momentilta 29.88.50.

Tutkimusmäärärahoihin momenteille 29.88.50 ja 53 on merkitty yhteensä 122 289 000 euroa valtuuden käytöstä aiheutuviin menoihin. Määrärahan mitoituksessa on otettu lisäyksenä huomioon 594 000 euroa palkkaseurantaselvityksen mukaisin tarkoituksiin, 6 626 000 euroa myöntövaltuuden teknisen lisäyksen johdosta sekä 757 000 euroa yhteisrahoitteisille tutkimusohjelmille "Kahden puolen Pohjanlahtea" ja nuoruusiän diabeteksen tutkimushankkeelle. Vähennyksenä on otettu huomioon 79 000 euroa siirtona momentille 29.88.21.

Akatemian hoidettavaksi siirrettyjen kansainvälisten tutkimuslaitosten (CERN, EMBL, EMBC, EUI) Suomen jäsenmaksuosuuksista aiheutuviin kustannuksiin (momentti 29.88.66.) merkitään 9 149 000 euroa.

Suomen Akatemialle vuoden 2002 talousarviossa merkitään määrärahoja seuraavasti:

Momentti (1000 €)	2000	2001	2002
29.88.21 (toimintamenot)	23 794,4	24 841,2	26 131,0
29.88.50 (tutkimusmäärärahat)	47 933,9	52 558,7	59 701,0
29.88.53 (veikkausvoittovarot)	61 018,6	62 587,8	62 588,0
29.88.66 (kv. jäsenmaksut)	8 829,9	8 829,9	9 149,0
Yhteensä	141 576,8	148 817,6	157 569,0

Helsingissä 7. syyskuuta 2001

Arvo Jäppinen
ylijohtaja

Reijo Vihko
pääjohtaja

Juhani Hakkarainen
johtaja

Heikki Kallio
hallintojohtaja

OPETUSMINISTERIÖ
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto
7.9.2001

ARKISTOLAITOKSEN JA OPETUSMINISTERIÖN VÄLINEN TULOSSOPIMUS VUOSILLE 2001-2003

ARKISTOLAITOKSEN TOIMINTA-AJATUS JA TEHTÄVÄT

Arkistolaitos on asiantuntija- ja palveluorganisaatio, jonka toiminnan tuloksena yksilölle ja yhteiskunnalle merkittävä arkistoaines säilyy suppeassa ja käyttökel- poisessa muodossa ja on tehokkaasti käytettävissä. Arkistolaitoksen tehtävänä on varmistaa kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien asiakirjojen säilyminen ja niiden käytettävyys, edistää tutkimusta sekä ohjata, kehittää ja tutkia arkistotointa.

TULOSTAVOITTEET

Sopimuskaudella 2001-2003 toiminnan keskeisiä painoalueita ovat osallistuminen arkistonmuodostuksen periaatteiden ja käytäntöjen tutkimukseen ja kehittämiseen, asiakirjojen arvonmäärittämisen ja seulonnan kriteereiden kehittäminen, sähköisten asiakirjojen käsittelyyn ja säilyttämiseen liittyvät kysymykset sekä arkistotieto- kannan kehittäminen ja saattaminen lopulliseen muotoonsa.

1. Arkistoaineiden säilyttäminen ja käytettävyyden kehittäminen

Arkistotietokannan kehittämistä jatketaan täydentämällä arkistoluettelotietoja sekä parantamalla tietokannan hakuominaisuuksia ja raportointia. Tietokanta tukee myös arkistolaitoksen operatiivista toimintaa, kun luovutettavien arkistoaineiden kuvailut voidaan siirtää suoraan tietokantaan ja aineistojen tilauspalvelu automati- soida. Arkistotietokantaan yhdistetään myös digitalisoimalla tuotetut kuvatiedos- tot.

Valtakunnallista yksityisarkistorekisteriä kehitetään ja täydennetään viitetiedoilla muualla säilytettävistä yksityisarkistoista. Arkistolaitos kehittää verkkopalvelujaan yhteistyössä kirjasto- ja museolaitoksen kanssa.

Arkistolaitokseen vastaanotettujen atk-aineistojen käyttöpalvelu järjestetään nor- maalin tutkijapalvelun puitteissa. Arkistolaitoksen omien digitalisoitujen aineisto- jen käyttö järjestetään sekä tutkijasali- että verkkopalveluna.

Valtionhallinnon tietohallinnon kehittämistä koskevan valtioneuvoston periaate- päätöksen mukaisesti arkistolaitos selvittää sähköisten aineistojen pitkäaikaissäily- tykseen sopivia menetelmiä ja välineitä sekä osallistuu mahdollisuuksien mukaan menetelmiä koskevaan tutkimukseen.

Arkistolaitoksen mikrokuvaus- ja digitalisointiohjelmaa jatketaan vuosille 2001-2005 laaditun 5-vuotissuunnitelman mukaisesti. Kirkonkirjamikrofilmien konvertointi- ja kopiointiohjelmaa jatketaan sopimuskaudella. Myös aikaisemmin mikrokuvattujen asiakirjahakemistojen digitalisointia jatketaan ja teknisesti vanhentunut mikrokuvauslaitteistoa uusitaan. Tavoitteena on hankkia laitteita, joilla voidaan sekä mikrokuvata että digitalisoida.

Asiakirjojen konservoinnissa Kansallisarkistossa käyttöön otettuja uusia menetelmiä sovelletaan mahdollisuuksien mukaan maakunta-arkistoissa. Konservointia toteutetaan vähintään entisessä laajuudessa.

2. Tietopalvelu

Asiakaspalvelussa lisätään edelleen itsepalvelua hakutietojen, kirjastokokoelmien ja mikrofilmikopioiden käytössä ja kehitetään sähköisiä asiointipalveluja.

Arkistotietokantaa kehitetään niin, että sen avulla voidaan hoitaa tutkijasali- ja kaukolainatilaukset.

Selvitysten kokonaiskysynnän arvioidaan pysyvän vuoden 2000 tasolla. Viralliseen tarkoitukseen tilattujen selvitysten toimitusaikatavoite on edelleen kaksi viikkoa. Muilla selvityksillä toimitusaika on pitempi. Kaukolainoissa ja jäljennepalveluissa kysynnän ennakoidaan pysyvän entisellä tasolla. Toimitusaikatavoite niissä on pääosin kaksi viikkoa.

Kirjastopalvelujen parantamiseksi arkistolaitoksen kirjastot liitetään tieteellisten kirjastojen tietokantajärjestelmään.

3. Arkistotoimen yleinen kehittäminen ja ohjaus

Asiakirjahallinnon ohjauksessa keskitytään viranomaisten tuottamien sähköisten asiakirjojen käsittelyn ja säilytyksen ohjeistamiseen erityisesti pitkäaikaissäilytyksen osalta ja arkistonmuodostussuunnitelmien käytettävyyden kehittämiseen sekä asiakirjojen arvonmäärityksen ja seulonnan kriteereiden kehittämiseen.

Yliopistotasaisen arkistokoulutuksen alueella jatketaan yhteistyötä Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitoksen ja Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen kanssa. Arkistolaitos tutkii myös mahdollisuuksia ammattikorkeakoulutasaisen arkistokoulutuksen järjestämiseen. Arkistolaitos itse järjestää edelleen kysynnän mukaan arkistoalan koulutusta. Arkistolaitoksen antaman ylemmän arkistotutkimuksen koulutuksen korvaamista yliopistossa järjestettävällä arkistoalan koulutuksella selvitetään. Arkistolaitos selvittää mahdollisuuksia liittää arkistolaitoksen antama arkistonhoitotutkinto osaksi yleistä ammatillista aikuiskoulutusjärjestelmää.

Arkistolaitos valmistelee yhdessä kirkkohallituksen kanssa toimenpiteitä evankelis-luterilaisten kirkonarkistojen saattamiseksi arkistolain piiriin. Kirkkolain muutos edellyttää muutosta myös arkistolakiin. Arkistolaitos valmistautuu samalla esittämään muutkin arkistolain muutostarpeet.

Viranomaisten arkistotoimeen kohdistuvaa tarkastustoimintaa elvytetään ja kehitetään.

Maksullista konsultointia suoritetaan resurssien sallimissa puitteissa. Konsultointipalveluja kehitetään kattamaan arkistotoimen eri osa-alueita.

Arkistolaitos osallistuu Kansainvälisen arkistoneuvoston, Euroopan unionin ja Pohjoismaiden väliseen sekä muiden naapurimaiden ja lähialueiden kanssa ylläpidettävään arkistoalan yhteistoimintaan.

4. Muut tehtävät

Uuden palkkausjärjestelmän käyttöönotto pyritään aloittamaan vuoden 2002 aikana.

Tulosohjausjärjestelmää kehitetään ottamalla käyttöön palvelujen laatujärjestelmiä.

Arkistolaitoksen tietojärjestelmien kehittämistä jatketaan vuosille 1998-2002 laaditun tietojenkäsittelyn kehittämissuunnitelman mukaisesti. Vuosille 2002-2005 laaditaan uusi suunnitelma. Arkistolaitoksen verkossa siirrettävien tietomassojen kasvun edellyttämiin laite- ja ohjelmistoinvestointeihin varaudutaan.

Suomen ja Venäjän arkistolaitosten välisenä yhteistyönä pyritään Venäjältä hankkimaan mikrofilmejä Suomea koskevista arkistoaineistoista.

Keskeisten suoritteiden tulostavoitteet esitetään liitteessä (LIITE 1). Liiketaloudellisten suoritteiden kannattavuustavoite on 5000 euroa (30 000 markkaa). Julkisoikeudellisiin suoritteisiin kuuluvien, virallista tarkoitusta varten annettavien selvitysten kustannusvastaavuus on 50 %.

5. Tilat

Sopimuskauden alussa tulee ajankohtaiseksi Hämeenlinnan maakunta-arkiston toimitilakysymyksen ratkaiseminen.

RAPORTOINTI

Arkistolaitos raportoi edellä esitettyjen tavoitteiden saavuttamisesta vuosittain toimintakertomuksessaan.

VOIMAVARAT

Vuonna 2002 talousarviossa arkistolaitoksen toimintamenomomentille osoitetaan nettomäärärahaa 12 780 000 euroa (75 986 000 mk), mistä 47 000 euroa (279 000 mk) palkkaseurantaselvityksen mukaisiin tarkistuksiin, 49 000 euroa (290 000 mk) arkistolaitoksen lisääntyneisiin vuokramenoihin, 118 000 euroa (700 000 mk) sähköisten tietoaineistojen käsittelyn ja pitkäaikaissäilytyksen kehittämiseen, 60 000

euroa (357 000 mk) käytettäväksi arkistolaitoksen aineistojen digitointiin sekä 51 000 euroa (303 000 mk) kahden henkilötyövuoden palkkausten siirtona momentilta 30.61.21 ja 172 000 euroa (1 023 000 mk) kuuden henkilötyövuoden palkkausten siirtona momentilta 31.24.21.

Tämä sopimus korvaa 3.11.2000 päivätyn sopimuksen vuosille 2000-2002.

Arvo Jäppinen
ylijohtaja

Kari Tarkiainen
pääjohtaja

Juhani Hakkarainen
johtaja

Raimo Pohjola
arkistoneuvos

OPETUSMINISTERIÖ
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto
7.9.2001

KOTIMAISTEN KIELTEN TUTKIMUSKESKUKSEN JA OPETUSMINISTERIÖN VÄLINEN TULOSSOPIMUS VUOSILLE 2001-2003

TUTKIMUSKESKUKSEN TOIMINTA-AJATUS

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus tutkii ja huoltaa suomea, ruotsia, saamea, suomalaista viittomakieltä ja romanikieltä sekä tutkii suomen sukukieliä. Tutkimuskeskus hankkii ja kehittää tutkimusaineistoja, hoitaa niitä julkisina kansallisina arkistoina ja pitää yllä uralistiikan kirjastoa sekä tuottaa toimialoiltaan sanakirjoja ja muita tutkimusjulkaisuja, kahta kielenhuollon lehteä sekä muuta tietoa kielestä.

TOIMINNAN TAVOITTEET

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus on kielentutkimus- ja asiantuntijalaitos, joka toimii sekä tiedeyhteisössä tutkimus- ja sanakirjajulkaisujen tuottajana että suuren yleisen kielenhuoltopalvelujen tuottajana. Sopimuskaudella 2001-2003 toiminta painottuu pääasiassa neljään vakiintuneeseen lohkoon:

- sanakirjojen laatiminen
- kielenhuolto
- erilaiset tutkimushankkeet sekä
- aineistojen ylläpito ja niiden tavoitettavuuden edistäminen.

Toiminnan keskeisiä piirteitä ovat valittujen tutkimusalojen vahvistaminen, sanakirjatyön toimitusjärjestelmien modernisoinnin jatkaminen, kielenhuollon ja sidosryhmien entistä tiiviimpi yhteistyö, aineisto- ja kirjastoyhteistyötä koskevan toiminnan tiivistäminen sekä kotimaisen ja kansainvälisen yhteistyön lisääminen edelleenkin kaikessa toiminnassa.

Helsingin yliopiston kanssa laadittava Suomen kielen deskriptiivinen kielioppi ilmestyy vuonna 2003.

Tutkimuksen keskeisiä aloja ovat nykypuhekielen, nimistön ja 1800-luvun kirjakielen tutkimus sekä viranomaisten tekstien ja muiden institutionaalisten tekstien tutkimus. Nämä hankkeet julkaisevat tuloksiaan tieteellisinä artikkeleina. Tekstien tutkimus tuottaa aineistoja myös koulutuksen tarpeisiin.

Kielenhuollossa vahvistetaan yhteyksiä kouluihin ja muihin keskeisiin sidosryhmiin. Ruotsin kielen tutkija toimii konsulttina ruotsinkielisissä kouluissa. Tutkimuskeskus ja sen lautakunnat edistävät kansalliskielten säilyttämistä kaikilla yhteiskunnan aloilla. Vähemmistökielten lautakunnat tekevät työtä kyseisten kielten kirjakielen kehittämisen hyväksi. Kielenhuollon palveluja kehitetään. Asiakkaiden käyttöön tarjotaan 2001 valmistuva Kielikellon sähköinen arkisto eli Verkko-Kielikello, nimistönhuollon tietokantoja sekä monipuoliset verkkosivut. Julkaistaan kielenhuollon artikkeleita sekä opetuksen että käytännön tarpeisiin. Nimistönhuoltoon liittyviä kysymyksiä nostetaan esiin yhteistyössä valtakunnallisten ja kunnallisten tahojen kanssa.

Sanakirjoista ilmestyy vuonna 2002 Suomen murteiden sanakirjan 7. osa ja suomen kielen CD-sanakirja. Laaja suomi-viro-sanakirja valmistuu niin ikään vuonna 2002.

Saamen kielten etymologisen sanastotietokannan suunnittelu aloitetaan vuonna 2001, ja tietokannan rakentaminen jatkuu koko sopimuskauden ajan. Romanikielen nauhoituksia ja litterointia jatketaan.

Kielikartastohankkeista valmistuu sopimuskaudella Itämerensuomalaisen kielikartaston 2. osan käsikirjoitus.

Suomen kielen nauhoitearkiston digitalisointi jatkuu koko sopimuskauden. Sähköistä suomen kielen tekstipankkia ja suomenruotsin tekstipankkia pidetään yllä. Tekstipankkeja laajennetaan ja niiden käytettävyyttä kehitetään yhteistyössä Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen kanssa.

Sopimuskauden loppupuolella tulee ratkaistavaksi tutkimuskeskuksen toimitilakysymys.

Liiketaloudellisissa suoritteissa tuottotavoite on 3 300 euroa (19 621 mk). Julkisoikeudellisten suoritteiden kustannusvastaavuustavoite on 65 %.

RAPORTOINTI

Tutkimuskeskus raportoi edellä esitettyjen tavoitteiden saavuttamisesta vuosittain toimintakertomuksessaan.

VOIMAVARAT

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toimintamenoihin osoitetaan vuonna 2002 nettobudjetoituna määrärahana 2 509 000 euroa (14 918 000 mk).

Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroja tutkimuskeskukselle osoitetaan 1 935 000 euroa (11 505 000 mk) Tutkimuskeskukselle osoitetaan erikseen 42 046,98 euroa (250 000 mk) yhteistyöhön Tekniikan Sanastokeskuksen kanssa ja enintään 25 000 euroa (148 643 mk) suomi-viro-sanakirjan kustannuksiin.

Tämä sopimus korvaa 6.10.2000 päivätyn sopimuksen vuosille 2000-2002.

Arvo Jäppinen
ylijohtaja

Pirkko Nuolijärvi
johtaja, professori

Juhani Hakkarainen
johtaja

Ritva Paananen
suunnittelupäällikkö

OPETUSMINISTERIÖ
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto
7.9.2001

VARASTOKIRJASTON JA OPETUSMINISTERIÖN VÄLINEN TULOSSOPIMUS VUOSILLE 2001-2003

VARASTOKIRJASTON TOIMINTA-AJATUS

Varastokirjaston tehtävänä on vastaanottaa ja säilyttää tieteellisistä ja yleisistä kirjastoista siirrettävää aineistoa sekä asettaa se tarvitsijoiden käyttöön.

TULOSTAVOITTEET

Sopimuskauden 2001 - 2003 toiminnan keskeisiä painoalueita ovat toimiminen kirjastolaitoksen yhteisenä varastointikeskuksena sekä painetun aineiston saatavuuden parantaminen. Aineistojen saatavuutta parannetaan tehostamalla kaukopalvelutoimintaa, erityisesti elektronisia tiedonvälityskeinoja käyttäen, sekä tiivistämällä kokoelmayhteistyötä kirjastojen kanssa.

1. Varastokirjaston keskeisenä tavoitteena on tilan vapauttaminen muissa kirjastoissa. Kirjasto ottaa vastaan kirjastojen siirtotarpeiden edellyttämän määrän aineistoa.
2. Vastaanotettu aineisto käsitellään mahdollisimman nopeasti, yleensä kuuden kuukauden kuluessa saapumisesta.
3. Kaukopalvelu pidetään ajantasaisena, tilaukset toimitetaan vuorokauden sisällä. Kirjasto kehittää elektronisia aineistonvälityspalveluita ja osallistuu kaukopalvelun kehittämishankkeisiin. Palvelut ovat jatkossakin maksuttomia.
4. Varastokirjasto osallistuu alansa kehittämiseen sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

RAPORTOINTI

Varastokirjasto raportoi edellä esitettyjen tavoitteiden saavuttamisesta vuosittain toimintakertomuksessaan.

VOIMAVARAT

Vuoden 2002 talousarviossa Varastokirjaston toimintamenomomentille osoitetaan 1 251 000 euroa (7 438 000 mk).

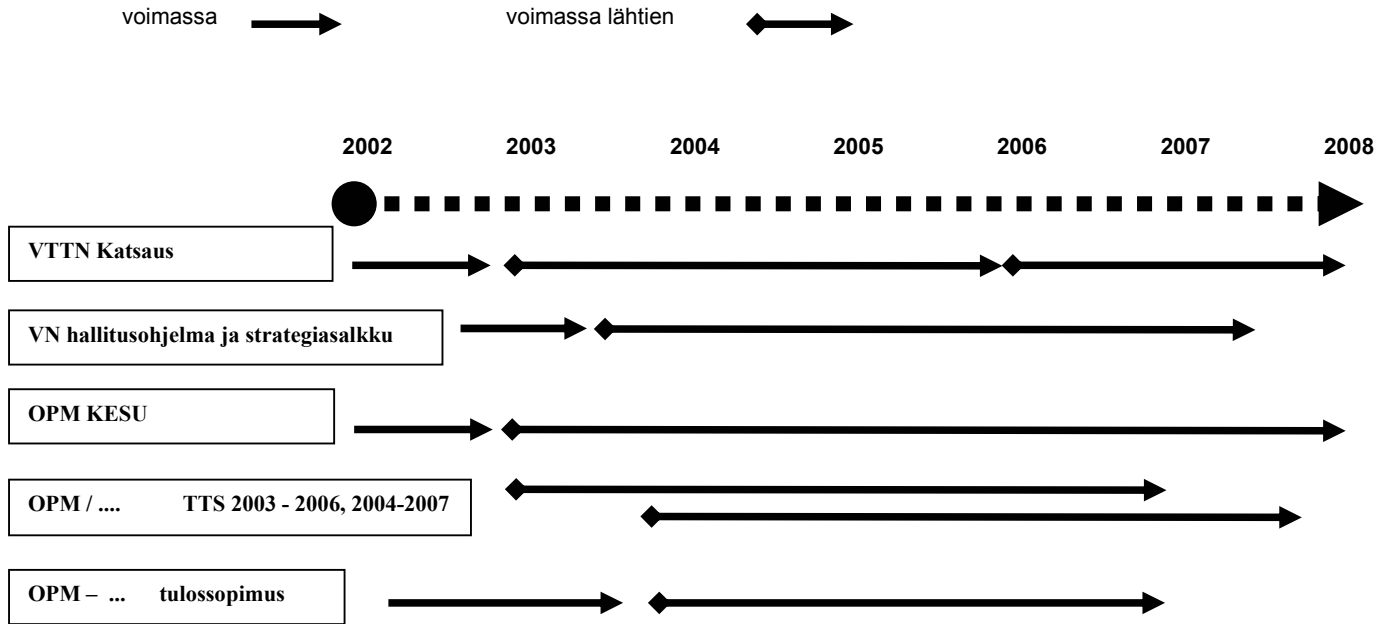
Tämä sopimus korvaa 20.10.2000 päivätyn sopimuksen vuosille 2000-2002.

Arvo Jäppinen
ylijohtaja

Pentti Vattulainen
kirjastonjohtaja

Juhani Hakkarainen
johtaja

Tiedepolitiikan strateginen suunnittelu ja keskeisiä tiedepoliittisia asiakirjoja vuosina 2002—2008

TIEDEPOLITIIKAN TOIMIALAN TULOSOHJAUSPROSESSI (TAE, TTS, tulossopimus-, tilinpäätös- ja toimintakertomusasiakirjat) VM - OPM -SA

Ajankohta	Valtiovarainministeriö	Opetusministeriö	Suomen Akatemia
2001			
Tammikuu			
	VM:n ohjeet ministeriöille TAE:n valm. aikataulusta		
Helmikuu			
13.		OPM:n TTS 2002 - 2005	
15.	kehysneuvottelu OPM-VM	tulossopimusesitykset, TAE 2002 ja toimintakertomusluonnos vuodelta 2000 OPM:lle (TTS 2002-2005 toimitettu 29.9.2000)	SA:n hallitus hyväksyi TAE:n 2002
Maaliskuu			
6.	hallituksen kehysriihi		SA:n hallitus hyväksyi (27.3.2001) toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen vuodelta 2000 sekä tulossopimusesityksen 2001 - 2003 (tarkistus vuodelle 2002)
n. 7.	budjettikehys valmistuu	OPM:n sisäisen kehyksen jako alkaa	
30.		SA:n toimintakertomus ja tilinpäätös vuodelta 2000 OPM:lle	
Huhtikuu			
24.		tulosneuvottelut (tavoitteet ja resurssit 2002, seuranta ja raportointi 2000)	
30.		OPM:n tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2000	
Toukokuu			
8.			SA:n sisäiset TTS-ohjeet toimikunnille
21.	ministeriöiden TAE 2002 VM:lle		tulosneuvottelut OPM-SA
Heinäkuu			
20.	VM:n budjettiehdotus ministeriöille		
24.-26.	ministeriötason budjetti- neuvottelut		
26.		OPM:n ohjeet kevään 2002 tulosneuvotteluihin (TAE 2003, TTS 2003-2006, toimintakertomus vuodelta 2001)	

Ajankohta	Valtiovarainministeriö	Opetusministeriö	Suomen Akatemia
Elokuu			
9.-10.	hallituksen budjettiriihi		
Syyskuu			
4.	budjetti EK:lle		
7.		tulossopimukset koskien vuotta 2002 allekirjoitettaviksi 9-11/2001 valmistellaan OPM:n TTS:aa 2003 - 2006	
Loka- ja marraskuu		OPM pyysi SA:lta TTS 2003 - 2006 -luvut ja -tavoitteet	SA:n hallitus käsitteli kehusehdotusta vuodelle 2003 "aamukoulussaan" 1.10.2001 SA toimitti vuoden 2003 kehysten valmistelua varten OPM:lle luvut ja perustelut 10.10.2001
Joulukuu			
11.			SA:n hallitus hyväksyi TTS:n 2003 - 2006
n. 20	EK hyväksyy budjetin		
2002			
Tammikuu			
9.	VM:n ohjeet ministeriöille TAE:n valm.aikataulusta		
11.		vuoden 2002 tulossopimukset vahvistetaan	
n. 15.		OPM:n TTS 2003 - 2006	
Helmikuu			
13.	kehysneuvottelu OPM-VM		SA:n hallitus hyväksyi TAE:n 2003
22.		TAE 2003, TTS 2003-2006 ja toimintakertomusluonnos vuodelta 2001 OPM:lle	
Maaliskuu			
13.	hallituksen kehysriihi		
n. 14.	budjettikehys valmistuu	OPM:n sisäisen kehysten jako alkaa	
26.			SA:n hallitus hyväksyy toimintakertomuksen ja
30.		SA:n toimintakertomus ja tilinpäätös vuodelta 2001 OPM:lle	tilinpäätöksen vuodelta 2001 sekä tulossopimus- esityksen vuosille 2001-2003 (tarkistus vuodelle 2003)

Ajankohta	Valtiovarainministeriö	Opetusministeriö	Suomen Akatemia
Huhtikuu 30.		OPM:n tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2001	
Toukokuu 7. 21.	ministeriöiden TAE 2003 VM:lle	tulosneuvottelut OPM-SA (resurssit 2003, seuranta ja raportointi vuodelta 2001)	TTS-ohje tieteellisille toimikunnille (liitteenä tulossopimusluonnos)
Kesäkuu 1.-15.		OPM:n kirjallinen kannanotto SA:lle OPM:n ohjeet vuoden 2003 tulosneuvotteluihin (TAE 2004, TTS 2004-2007, toimintakertomus vuodelta 2002, tulossopimusesitys 2004-2006)	
Elokuu 2. 7.-9. 22.-23.	VM:n budjettiehdotus ministeriöille ministeriötason budjettineuvottelut hallituksen budjettiriihi		
Syyskuu 17.	budjetti EK:lle		toimikuntien TTS-esitykset
Lokakuu		9-11/2002 valmistellaan OPM:n TTS:aa 2004 - 2007	
Marraskuu			
Joulukuu	EK hyväksyy budjetin	tulossopimukset vahvistetaan ja allekirjoitetaan	SA:n hallitus hyväksyy TTS:n 2004 - 2007

TIEDEPOLITIIKAN TOIMIALAN TULOSOHJAUSPROSESSI (TAE, TTS, tulossopimus-, tilinpäätös- ja toimintakertomusasiakirjat)
VM - OPM - SA, ehdotus vuodesta 2003 -

Ajankohta	Valtiovarainministeriö	Opetusministeriö	Suomen Akatemia
2003	aikatauluehdotus		

Tammikuu

**Helmikuu
vko:t 8-9**

TAE 2004, TTS 2004-2007 ja toimintakertomusluonnos vuodelta 2002 ja tulossopimusesitys 2004-2006 OPM:lle

Maaliskuu

SA:n toimintakertomus ja tilinpäätös vuodelta 2002 OPM:lle

**Huhtikuu/
Toukokuu
vko:t 18-19**

tulosneuvottelut OPM-SA

**Kesäkuu
vko:t 23-24**

OPM:n kirjallinen kannanotto SA:lle
 OPM:n ohjeet vuoden 2004 tulosneuvotteluihin (TAE 2005,
 TTS 2005-2008, toimintakertomus vuodelta 2003, tulossopimuksen 2004-2006 tarkistus)

Heinäkuu

Elokuu

Syyskuu

Lokakuu

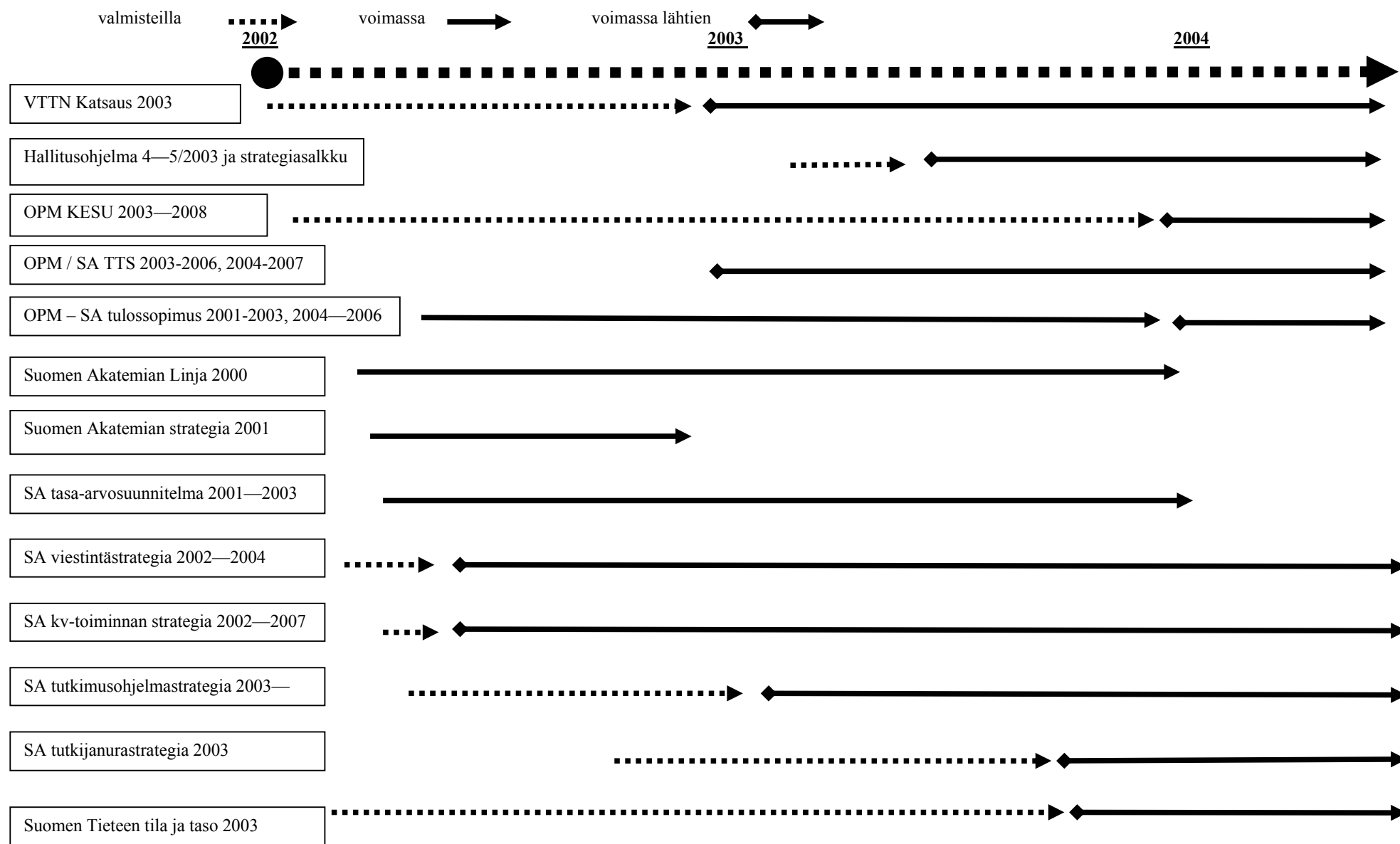
Marraskuu

Joulukuu

tulossopimukset vahvistetaan ja allekirjoitetaan

Keskeisiä tiedepolitiikan toimialan ja Suomen Akatemian strategisia suunnitteluasiakirjoja vuosina 2002—2004

LIITE 9

Huippuyksikköohjelma (1995-1999, 2000-2005, 2002-2007)

Tutkijakoulut (2002 - 2005, 2003 - 2006)